

प्रश्न १ : ओळ्या शोधा

- देहधारी असल्यामुळे च मानवाला ग्रंथ-लेखन, लिपी परिचय करता येते.
देहयाकरिता ग्रंथलेखन | नाना लिपीवोळखण | नाना पदार्थशोधन | देहयाकरिता || (१८-४-३)
- देहाच्या साह्यानेच श्रवण मनन खूप करून परमात्मा आपलासा करता येतो
देहयाकरिता श्रवण घडे | देहयाकरिता माननी पवाडे | देहयाकरिता देही आतुडे | मुख्य परमात्मा || (१८-४-५)
- ब्रह्मांडाचे अतिविकसित फळ म्हणजे देह
देहे ब्रह्मांडाचे फळ | देहे दुलाभाची केवळ | परी हया देह्यास निवळ | उमजवावे || (१८-४-२४)

प्रश्न २: विस्तार करा

- देहयाकरिता होइजे वेर्थ | आणि धन्य||
अंतरात्म्यामुळे नाना प्रकारे स्वार्थ साधला जातो. नाना पदार्थ मिळवले जातात. त्यामुळे मनुष्यजन्म व्याही जाऊ शकतो अथवा धन्यही पाऊ शकतो.
- देहे परालोकीचे तारू|
हा देह परलोक/मोक्ष प्राप्त करून देणारे साधन आहे. तो नाना गुणांचा संचय आहे. अंतरात्म्यामुळे नाना गोर्टीचा/रत्नांचा विचार केला जातो.

प्रश्न ३: व्यवहारवादाविषयी ओळ्या

- या समासातील ओळ्या ३५ ते ३८ व्यवहारवादाविषयी वाटतात.
- देहयावेगळी पूजा पावेना| देहयाविण पूजा फावेना| जनी जनर्नादन म्हणोनी जना| संतुष्ट करावे || (१८-४-३५)
 - उंदंड प्रकटला विचार| धर्मस्थापना तदनंतर| तेथेच पूजेस अधिकार| पुण्यशरीरी || (१८-४-३६)
 - सागत भजन करू तेथे| तरी मुर्खपण अंगी लागतो| गाढवासी पूजिता कळतो| काये त्याला || (१८-४-३७)
 - पूज्य पूजेसी अधिकार| उगेच तोषवावे इतर| दुखवू नये कोणाचे अंतरा म्हणिजे बरे || (१८-४-३८)

प्रश्न ४: समासाचा सारांश

बन्याच वेळेला अध्यात्मिक बोलण्यात देहाला कमी महत्व देऊन आत्मा, परमार्थ यांना अवास्तव वर्चस्व दिले जाते. पण हे विसरले जाते की त्या स्थितीपर्यंत नेण्यासाठी देहाचाच उपयोग होणार आहे. हया देहामुळे आपल्याला दर्शन, वाचन, मनन, विचार करता येतो. देह वाम-मार्गाला लागला तर त्याचा काही उपयोग नाही. काही गोष्टी इतरांपासून चोरून करता येतील पण त्या आत्म्याला कळणारच. जसे देहाला वागवल तेच आत्म्यापर्यंत पोहोचेल. देव हा जनतेमध्येच आहे असे समजून त्यांची सेवा करावी, त्यांना संतुष्ट ठेवावे. पुण्य करणाऱ्याशरीरालाच पूजेचा अधिकार असतो.

श्री. रा.रा. योगेश कुलकर्णी यांस स.न.वि.वि.

तुमचा स्वाध्याय मिळाला. आता नवे सत्र सुरु झाले आहे. त्यामुळे परत आपला पत्रव्यवहार सुरु झाला. स्वाध्यायाचि वाटच पाहात होतो. असो.

स्वाध्याय १ चे समीक्षण ::

प्र. १) तिनही ओव्या बरोबर निवडल्या आहेत. तिन्हींवर थोडेसे विवेचन हवे होते.(जरि प्रशांत विचरले नसले तरी. यापुढे असे विवेचन जरूर करावे)

देह म्हणजे ब्रह्मांडाचे फळ आहे. येथे तुम्हाला लक्षांत आलेच असेल की जे कांही प्रयत्न करायचे आहेत ते करणे फक्त मानव देह मिळाला म्हणूनच शक्य आहे. भगवंताच्या भेटी करता जे प्रयत्न करायचे ते १८-०४-५ ही ओवी सांगते ह्या शिवाय जर अनंत जन्मांचे पुण्य गाठी असेल तरच हे प्रयत्न करण्याची ईच्छा होते. सुदैवाने आपण ह्या category मध्ये आलेलो आहोत. हे प्रयत्न म्हणजे नामस्मरण, परत परत वाचलेले वाचून त्यावर मनन करणे व मुख्य म्हणजे क्रिया करणे. तेंव्हा हे प्रयत्न करायचेच हाच निश्चय करूया..

प्र २-१) उत्तर ठीक. कल्पना योग्य रित्या विस्तारायाला हवी होती. उदाहरणार्थ :: योग्य विवेकविचाराने माणसाला प्रपंच व परमार्थ दोन्ही ठिकाणी यश मिळू शकते. हे देह असल्यामुळेच शक्य आहे. पशुंना असे विवेकाने वागता येत नाहि.

देहामुळेच आपण देवाच्या भेटी करता म्हणजेच जन्म मृत्यू च्या चक्रामधून कायमची सुटका करून घेण्यासाठी प्रयत्न करू शकतो. आपण गृहस्थाश्रमी म्हणुन आपल्यासाठी निष्काम कर्ममार्ग भगवंताने सांगितला आहे. जे जे कांही काम आपण करतो ते ईश्वराची पूजा म्हणून करणे व तसे केले की केलेले कर्म निष्काम होते. तसेच कोणतेही कार्य करताना भगवंताचे स्मरण करता येते. हे सर्व मानवालाच शक्य आहे. पण माया आपल्याला असे वागू देत नाहि. विवेकी माणूस हे ओळखतो व ठरविलेल्या प्रयत्नांपासून ढळत नाही. म्हणून देहाला भवसागरांतुन पार पाडणारे तारू म्हटले आहे.

प्र३ उत्तर ठीक. समर्थाना बावळटपणे जगणे मुळीच मान्य नव्हते. इतर ठिकाणी पण अश्या ओव्या आहेत. असे सतर्क जगणे जमावे म्हणून ह्या सारख्या ओव्या दासबोधामध्ये अनेक ठिकाणी वाचायला मिळतात.

प्र ४) उत्तरचे सर्व मुद्दे अगदी योग्य मांडले आहेत. सारांश अगदी योग्य निहिला आहे. मागे आपण पाहिलेच की नेहमी केलेल्या / गेलेल्या दिवसाचा आढावा घेणे किती महत्वाचे आहे. तसेच रोजच आपण कोणाला दुखावले तर नाही हे पण पाहावे. हा असा आढावा घेणे महत्वाचे. (रोजच करायला हवा.) असे माझे मत आहे. असो.

स्वाध्याय ठिक सोडवला आहे. घरच्या सर्वांना मानाप्रमाणे स.न. अथवा अ.आ.

आपला
रविन्द्र फडके.

प्रश्न १ : एका करंट्याचा जीवनवृत्तांत

या समासात श्री समर्थांनी एका सर्वसामान्य करंट्याचा जीवनपट अगदी सविस्तरपणे उलगडला आहे. इतक्या गोष्टी यात आल्या आहेत, इतके दुर्दैव यात वर्णिले आहे की ते ऐकून इतर लोकांना त्याची कीव येऊन तश्या परिस्थितीत पडू नये असा प्रयत्न करतील. भोगवादी वृत्ती सोडून ईश्वरभक्तीच्या मार्गाला लागतील. हे जीवन दुःखमुळ आहे. त्याची सुरुवात अगदी जन्मापासून होते. बाल्यावस्थेत ज्या पीडा होतात त्या बोलता येत नसल्याने सांगता येत नाहीत. नाना व्याधींनी सतत पीडा होत असते पण रडण्यावाचून गत्यंतर नसते. आई कशीही असली तरी तिचा विरह सहन होत नाही. मोठा झाल्यावर खेळात धडपड होते, नाना आजार होतात, भूतबाधा होतात. लग्न झाल्यावर आई-वडिलांकडे लक्ष्य न देता पत्नीच्या मागे लागतो. इतरापासून वेगळा होतो. ज्या बायकोच्या प्रेमात तो वेडा होतो ती मरण पावल्यावर त्याच्या दुःखाला सीमा उरत नाही. हे विसरण्यासाठी तो दुसरे लग्न करतो. पैसे साठवू लागतो. देवधर्म करीत नाही. अनेक व्याधींनी ग्रस्त होतो. त्याचे धन चोरी होते. नंतर बाग होऊन सर्व सुरक्षीत होते पण झालेले मूळ मृत पावते. अपत्य सुखासाठी नाना प्रयत्न करतो. अनेक मुळे होतात. पैसे पुरेनासे होतात. चरितार्थ चालवण्यासाठी परदेशी जातो. काबाडकण्ट करून पैसे साठवतो. परत आल्यावर काही दिवस ठीक जातात पण नंतर पैसे संपल्यावर विष्पन्नावस्था येते. दुष्काळ येतो. त्यात बरीच मुळे दगावतात. मग तो तिसरे लग्न करतो. सावत्र मुलांशी संपत्तीवरून भांडण होते आणि मुलांकरवी त्याला बाहेर काढले जाते. बायकोला चोरून नेण्यात येते. आता आप्टेष्ट कोणीच न उरल्याने हाल हाल होऊन मृत पावतो.

प्रश्न २ : ममतेचे दर्शन देणाऱ्या ओव्या

- आजी जरी ते असती| तरी मजला कदा न विशंभती| वियोग होता आक्रंदती| ते पोटागी वेगळी||(3-४-३६)
- पुत्र वैभवहीन भिकारी| माता तैसाची अंगिकारी| दगडागाला देखोनी अंतरी| त्याच्या दुःखे दुःखवे||(3-४-३७)
- लाव तरी ते माया| काय कराविया सहश्र ज्या| परी भुलोन गेलो वाया| मकरध्वजाचेनी||(3-४-३९)

प्रश्न ३ : बालकाचे मानसशास्त्र

- क्षणभरी मातेस न देखे| तरी आक्रंदे रुदन करी दुःखेते सामाई मातेसारखे आणिक काहीच नाही||(3-२-१०)
- आस करूनी वास पाहे| मातेविन कदा ना राहे| वियोग पळमात्र न साहे| स्मरण जहालीयानांतरे||(3-२-११)
- सुख पावे मातेजवळी| दुरी करीतांची तळमळी| अतिप्रीती तयेकाळी| मातेवरी लागीली||(3-२-१५)

प्रश्न ४ : ओव्या संपूर्ण लिहा

- जन्मवारी स्वार्थ केला| तीनुकाही वेर्थ गेला| कैसा विषम काळ आला| अंतकाळी || (३-५-५०)
- म्हणौनी धन्य धन्य ते प्रपंची जन|जे मायेबापाचे भजन|करिती न-करिती,मन-|निष्ठुर जीवालागासी||(३-४-४१)
- लेकुरे उदंड जाली| तो ते लक्ष्मी निघोनी गेली| बापडी भिकेसी लागली| काही खाया मिळेना||(३-४-१)

॥ श्रीराम प्रसन्न ॥

दि. २५-०२-२०१२

श्री रा. रा. योगेश कुलकर्णी यांस स.न.वि.वि.

स्वाध्याय २ चे समीक्षण

प्र १) चार समास मिळून २२३ ओव्या होतात. त्यांचा सारांश १५ ओळिंमधे लिहिणे करण्यापुर्वी काय लिहायचे व काय सोडायचे याचा बराच विचार करावा लागतो. तसा विचार घडावा हाच ह्या प्रश्नाचा हेतू आहे. उत्तराच्या शेवटी ह्यातुन सुटका व्हावी यासाठी भगवंतास शरण जाणे हाच उपाय आहे हे लिहायचे राहिले. बाकी उत्तर योग्य आहे.

आज पण परिस्थिती कांही बाबतित फारशी बदललेली नाही. उदा. १) सरकार कुटुंब नियोजनाचा प्रसार करतेच आहे. २) काहिजणांकडे खूप पैसा आला आहे तर कांही अजूनही दारिद्र्यांत जीवन व्यतीत करत आहेत. ३) परमेश्वरराची पुजा अर्चा इत्यादि म्हातारपणीचा विरंगुळा असतो असेच अनेक लोक समजतांत. असे करंटे आपल्या आजुबाजूला बरेच पहायला मिळतात. आपलि पुर्वपुण्याई चांगली म्हणून आपण दासबोधाकडे वळलो. आपल्या मित्रमंडळी नातेवाईकांना आपल्या उपक्रमाची माहिति सांगणे आपण करु शकतो. असो.

प्र २) मातेच्या ममतेचे स्मरण वर्णन करण्यार्थी ओव्या :

३-४-३५, ३६, ३७, ३९ ह्या आहेत. त्या मधल्या ३ तुमच्या उत्तरांत आल्या आहेत.

ईश्वराच्या कृपेच्या ओव्या पण उत्तरांत लिहायच्या होत्या. त्या कां बरे लिहायच्या राहिल्या? असो. त्या ओव्या ३-३-२४, ३-३-४०३-५-५३ ह्या आहेत.

प्र ३ बालकाचे मानसशास्त्र निर्देशक ओव्या ३-२-९, ३-२-१०, ३-२-११, ३-२-१२, ३-२-१३, ३-२-१४, ३-२-१५ . त्यातल्या ३ तुम्ही लिहिल्याच आहेत. उत्तर तसे रास्त आहे.

प्र ४ सर्वे ओव्या बरोबर निवडल्या आहेत.

इतर: अता आपण जरा वरच्या level वर आलेलो आहेत. एकच सुचना कराविशि वाटते ती म्हणजे " जरी प्रश्नांमधे विवरण विचारले नसले तरी ५-६ ओळी जरूर यापुढे लिहावे." . ह्यामुळे अभ्यास पक्का होतो.

घरच्या सर्वांना मानाप्रमाणे स.न. अथवा अ.आ

आपला

रविन्द्र फडके.

प्रश्न १ : पुढील अर्थाच्या ओळ्या लिहा

- अहंमन्यतेमुळे जो सर्वांना नवे ठेवतो तो एक पढतमुख्य असतो.

आपलेन जातेपणे| सकळास शब्द ठेवणे| प्राणीमात्रांचे पाहे उणे| तो येक पढतमुख्यांचा||(२-१०-५)

समर्थानी या समासात लौकिकअर्थाने शिकलेले पण व्यवहारात जीवनात मागासलेल्या लोकांचा उल्लेख पढतमुख्य असा केला आहेल. आपण हुशार असे समजून ते अनेक लोकांना नवे ठेवत, घालून पडून बोलत असतात. त्यात त्यांना समाधान वाटते, अभिमान वाटतो. पण तो व्यर्थ. विद्या विनयेन शोभते यानुसार माणूस कितीही शिकलेला असो त्याच्या ठायी नम्रपणा समजूतदारपणा नसेल तर काय उपयोग.

- अकारण हास्य करणारा वाजवी सल्ला न मानणारा तो एक मुख्य असतो

अकारण हास्य करी| विवेक सांगता न धरी| जो बहुतांचा वैरी| तो येक मुख्यांचा||(२-१-१३)

विनाकारण हसणारे, दुसऱ्यांना पाहून टिंगल करणारे बरेच असतात. अश्या वागण्याने त्यांना वाटते की आपण इतरांना खाली पाहण्याइतके-हसण्याइतके मोठे झालो आहोत, पण हा चुकीचा समज आहे. हसणार्यांचे फक्त दात दिसतात, गुण नाही. ज्याच्याकडे सारासार विचार करण्याची शक्ती नाही, ज्याला मित्र जोडता आले नाहीत व ज्यामुळे त्याचे शत्रूच जास्त, असा माणूस हा पराभूत, मुख्य समाजवा.

- स्वतः बहूश्रुत असून वाचाळ असल्याने दुसऱ्याच्या वक्तव्याला कमीपणा आणतो

श्रोता बहूश्रुतपणे| वक्तव्यास आणि उणे| वाचाळपणाचेनी गुणे| तो येक पढतमुख्यांचा||(२-१०-१२)

काहीजण अळ्यास केलेली, वाचन केलेली, बहूश्रुत well-read असतात. पण त्यांच्या अंतरी सज्जनपणा नसेल, उदारभाव नसेल तर ते दुसर्यांना कमी लेखण्याची संधी सोडत नाहीत. सतत आपल्या ज्ञानाचे वाचाळपणे प्रदर्शन करणे चालू असते. अशांना, हुशार असले तरी, मुख्य समजावे.

- मुलगा पत्नी यांचा एक आधार मानून जो ईश्वराला विसरून जातो

पुत्र कळव आणि दारा| इतुकाची मानुनिया थारा| विसरोन गेला ईश्वरा| तो येक मुख्यांचा||(२-१-४०)

हल्ली लोकांचे विचारक्षेत्र सीमित झाले आहे. मी, माझे कुटुंब एवढेच उरले आहे. दुसऱ्यांचा बिलकुल विचार नाही. ईश्वराची तर गोष्टच सोडा. आपमतलबी वृत्ती बळकावल्यामुळे समाजाचे व ईश्वराचेही ध्यान राहत नाही. वाईट वेळ आली की मात्र आठवण येते. अशा दुटप्पी माणसाला मूर्खच समजावे.

- संसाराबद्दल आस्था बाळगून परमार्थाचा तिरस्कार करतो

प्रपंचांविशी सादरा परमार्थी ज्याचा अनादरा| जाणपणे घे आधारा| तो येक पढतमुख्यांचा||(२-१०-२७)

समर्थानी प्रपंचाला कधीच नाकारलेले नाही. आधी प्रपंच मग त्याच्यातून परमार्थाकडे जावे असेच सुचवलेले आहे. हे सर्व सामान्याजानांसाठी आहे. जे शिकलेले आहेत, ज्यांना समजते की परमार्थ हेच लक्ष्य आहे, आणि असे असून सुद्धा जे संसारात गुरफून जातात, परमार्थाकडे लक्ष्य देत नाहीत ते पढतमुख्यच.

प्रश्न २ : अर्थ स्पष्ट करा

- होत असता श्रवण। देहास आले उणेपण। क्रोधे करी चिणचिण। तो येक पढतमुख्य ||(२-१०-३३)
भजन कीर्तन चालू असताना, काही त्रास झाला, जसे, लघुंशंका आली, खाजले, की सर्वाच्या समोर काही करीता येत नाही. त्यामुळे चीडचीड होते. असे जो करितो तो पढतमुख्य. अश्या प्रसंगी विचारी माणसाने ते सहन तरी करावे, किंवा इतरांना त्रास न देता निघून जावे. हल्ली भर कार्यक्रमात मोबाईल वर बोलणारे शहाणे आपण बघतो, ते सर्व पढतमुख्यच.
- हस्त बांधिजे उर्णतन्ते। लोभे मृत्य भमराते। ऐसा जो प्रपंची गुंते। तो येक पढतमुख्य ||(२-१०-१७)
संसारबंधनातून मुक्त होणे हे समजदार, शिकलेल्या माणसाला सहज शक्य असते. हत्तीला कोळ्याच्या-जाळ्याच्या धाग्यांनी बांधून ठेवता येईल का, काहीही कुरतडू शकणाऱ्या भुंग्याला कमळात अडकावे लागेल का, तर नाही. त्यांना बाहेर पडणे सहज शक्य आहे. पण शक्य असूनही जे संसारातून बाहेर पडत नाहीत ते पढतमुख्य.

प्रश्न ३ : मुख्याचे प्रकार

समर्थानी मुख्याचे दोन प्रकार सांगितले आहेत - मुख्य आणि पढतमुख्य. ज्यांना काही कळत नाही, शिकलेले नाहीत अशी लोक सामान्यपणे संसारात, रोजच्या धक्काधक्कीच्या जीवनात अडकलेली दिसतात. जीवनात स्वतःच्या उद्धाराच्या अनेक संधी असतात पण जे त्या गमावतात त्यांना समर्थ मुख्य म्हणतात. पण जे शिकलेले आहेत, त्यांना कळते की परमार्थ हेच लक्ष्य आहे आणि तरीही ते परमार्थाकडे वळत नाहीत, सदाचाराची किंमत ओळखून श्रष्टाचार करतो त्यांना समर्थ पढत मुख्य म्हणतात. हल्ली आपणास अनेक शिकलेले सवरलेले लोक बुवाबाजीच्या, अंधश्रेष्ठेच्या मागे लागलेले दिसतात ते सर्व पढतमुख्य.

प्रश्न ४ : आवडलेल्या ओव्या लिहा

- जन्माला ज्यांचे उदरी। तयांसी जो विरोध करी। सखी मानिली अंतुरी। तो येक मुख्य॥(२-१-८)

हल्ली काही नवरे बायकोच्या आहारी जाऊन आई-वडीलांना तुच्छ वागणूक देतात, वृद्धाश्रमात ठेवतात अशांना पढतमुख्य समजावे. पत्नीचे विचार जरूर घ्यावेत पण त्यांने जन्मदात्यांचे नुकसान होत असेल, अपमान होत असेल तर अश्या वागण्याला थारा देऊ नये.

- आपली आपण करी स्तुती। स्वदेशी भोगी विपत्ती। सांगे वडिलांची कीर्ती। तो एक मुख्य॥(२-१-१२)

स्वतःला आपण चांगलेच वाटतो, पण तसे दुसऱ्याने म्हटले तर त्यास अर्थ आहे. परदेशात त्रास होणे एक वेळ मानू शकतो पण ज्याच्यावर स्वदेशात संकटे येतात त्याला काय म्हणावे. जो स्वतःच्या नाही तर वडिलांच्या किर्तीवर, स्मान्मानावर जगतो त्याला मुख्य समजावे.

॥ श्रीराम प्रसन्न ॥

दि. २२-०३-२०१२

श्री.रा.रा.योगेश कुळकर्णी यांस स.न.वि.वि

स्वाध्याय ३ चे समीक्षण द.२ स.१ + द.२ स १० मूर्ख आणी पढतमूर्ख लक्षणे

प्र१) सर्व ओव्यांची निवड यथार्थ केलेली आहे. निरनिराळ्या conferences मधे ओवी २-१०-१२ प्रमाणे वागणारी मंडळी तुम्हीपण पाहिल्याच असतील.असो. संसार हेच सर्वस्व नव्हे ह्याची येथे आपल्याला परत आठवण करून दिलेली आहे. तुम्ही स्पष्टीकरण लिहिले हे छान झाले. त्यामुळे उत्तरांना शोभा तर आलिच पण मनन पण झाले.

प्र २-१) स्पष्टीकरण योग्य आले आहे. उत्तर छान. तुम्ही mobile चे उदाहरण दिल्याने हेच परत पुढे आले की आपण ह्या काळी पण ओव्यांचा अर्थ नव्या जमान्याच्या मंडळीना सांगू शकतो.

प्र.२-२) हे स्पष्टीकरण सुद्धा योग्यच आहे. ही ओवी आत्मपरीक्षणासाठीची आहे. मार्येमुळे माणसाला अगदी नकळत भगवंताचे त्याच्या कृपेचे विस्मरण होते.. असे विस्मरण आपल्या कळून झाले कां? हे रोजच शक्यतो अनेक वेळा तपासायचे चाळणा करावी हाच ह्यावरचा उत्तम उपाय असतो. असे केले नाही तर आपणही पढत मूर्खच होऊ.

प्र ३) मुर्खाला आपल्याला कळता नाही हेच समजत नसते पण कोणी तरी जर प्रयत्न केले तर तो आपले मूर्खपणाचे वागणे बदलेल .

तसे पढत मूर्खाचे नाही. पढतमूर्खाला कळते पण वळत नाही. म्हणून पढतमूर्खा पेक्षा मूर्खा परवडला.

असो. तुमचे उत्तर योग्य आलेले आहे.

प्र४ सर्व ओव्यांची निवड अगदी छान केलेली आहे. आवडली.

एक सुचना : आपल्या मागच्या वर्षीच्या अभ्यासांत आपण जे कांही वाचले व शिकलो त्यांमधले संदर्भ (ओव्या)पण उत्तरे लिहितांना शक्यतो घ्यावे. compulsory नाही. तुमची उत्तरे छान येतात. त्यांना आणखी शोभा येईल.

घरच्यांना मानाप्रमाणे स.न.अथवा अ.आ.

आपला

रविन्द्र फडके.

प्रश्न १: त्रिगुणाचे वर्णन

प्रत्येक माणूस वेगळा असतो. हया निराळेपणामागे कारण शोधताना कापिलाचार्यांनी त्रिगुणाचा सिद्धांत मांडला. प्रत्येकात सत्त्व रज तम हे गुण असतात. त्यापैकी एक जास्त प्रबळ असते त्या प्रकारचा माणूस मनाला जातो.

- सत्त्वगुण:** प्रकाश, ज्ञान, शांती, समाधान, निःस्वार्थी प्रेम
- रजोगुण:** वासना, धडपड, खटपट, उद्योगीपणा, लढाऊ वृत्ती
- तमोगुण:** आळस, निद्रा, सुस्ती, जडत्व, मोह

प्रत्यक गुणात शुद्ध आणि शबल असे भाग करता येतात. 'शुद्ध' परमार्थाकडे घेऊन जातो तर 'शबल' प्रपंचाकडे. शुद्ध रजोगुण हा चांगला मनाला जातो.

त्रिगुणाचे निश्चित फल खालील ओवीत सांगितले आहे.

सत्त्वगुणे भगवद्वक्ती। रजोगुणे पुनरावृत्ती। तमोगुणे अधोगती। पवित्री प्राणी॥ (२-७-२)

सत्त्वागुणामुळे भगवंताची भक्ती घडते. रजोगुणामुळे जन्म-मरणाच्या फेज्यात माणूस अडकून राहतो. तामोगुणामुळे जीवनाची अधोगती होते.

प्रश्न २: विरुद्ध ओव्या

- भांडण लाउनी द्यावे | स्वये कौतुक पहावे|
कोणी येकासी मारी। तयास जाउनी वारी। जीवन बंधनमुक्त करी तो सत्त्वगुण॥ (२-७-७५)
- परपीडेचा संतोष। निष्ठुरपणाचा हव्यास। संसाराचा नये त्रास। तो तमोगुण॥
परपीडेचे वाहे दुःख। परसंतोषाचे सुख। वैराग्य देखोन हरिख। मानी, तो सत्त्वगुण॥ (२-७-८३)

प्रश्न ३: आधारभूत ओवी

संतांची पालखी येताच धाव घेऊन दर्शनास जाणे	सत्त्वगुण	२-७-७७
हरिभजन करण्यास तत्पर असणे	सत्त्वगुण	२-७-३२
मनाविरुद्ध काही होताच आत्महत्या करणे	तमोगुण	२-६-१०
देवालयाचा जीर्णोद्धार करण्यासाठी धडपड करणे	सत्त्वगुण	२-७-१९
फळती झाडे तोडणे, देवालये भ्रष्ट करणे	तमोगुण	२-६-१७

प्रातःस्नानाची आवड असणे	सत्वगुण	२-७-७२
‘मी चतुर, मी ताकदवान..’ अश्या बढाया मारणे	रजोगुण	२-५-१४
नवसपूर्तीं झाली नाही म्हणून देवाची मूर्ती फोडणे	तमोगुण	२-७-३६
स्वतःचा जीव धोक्यात घालून इतरांचे प्राण वाचवणे	सत्वगुण	२-७-६४
या संसाराचा शेवट कसा होईल अशी चिंता करीत बसणे	रजोगुण	२-५-२०

प्रश्न ४: रजोगुणापासून सुटका

शबलपणाकडे झुकणारा रजोगुण हा वाईट मानला जातो. जीवन मृत्यूच्या फेऱ्यात अडकून राहणे हे ध्येय नाही. त्यातून बाहेर पडण्यासाठी सत्त्वगुणाची कास धरली पाहिजे. त्यासाठी काही उपाय खालील ओळ्यांमध्ये समर्थनी सुचवले आहेत.

- उपाय येक भगवद्ग्रक्ती|जरी ठकेना विरक्ती| तरी येथानुशक्ती| भजन करावे||(२-५-३६)
- काया वाचा आणि मने| पत्रे पुष्पे फळे जीवाने| ईश्वरी अर्पूनिया मने| सार्थक करावे||(२-५-३७)
- येथानुशक्ती दान पुण्या परी भगवंती अनन्या सुखदुःख परी चिंतन| देवाचेची करावे||(२-५-३८)
- आदिअंती येक देवा मध्येची लावीली माव| म्हणोनिया पूर्ण भाव| भगवंती असावा||(२-५-३९)

प्रश्न ५: राम-कृष्ण तमोगुणी?

युद्ध पाहणे, करणे हा तमोगुण असला तरी चांगल्या कामासाठी, दुष्टांचा संहार करण्यासाठी केलेले युद्ध हे चांगलेच मानले जाते. राम-कृष्ण या दोघांनी स्वार्थासाठी नाही तर कर्तव्य म्हणून युद्ध केले, वध केले. त्याची ही कर्म सत्त्विकच मानली जातात.

॥ श्रीराम प्रसन्न ॥

दि. २०-०४-२०१२

श्री. रा.रा.योगेश कुळकर्णी यांस स.न.वि.वि.

तुमचा स्वाध्याय येऊन जवळ जवळ आठवडा होत आला. ईतर समिक्षणे होती. आता आज ४ चे करीत आहे..

स्वा.४ था (द.२ स. ५,६,७ वर आधारित)

प्र १) ओवीची निवड बरोबर. व पोटभेद पण लिहिले हे उत्तम झाले. उत्तर बरोबरच आले आहे असे म्हणता येईल...

खरेतर दिवसभरांत आपण कधी सत्वगुणी, कधी तमोगुणी व कधी रजोगुणी असतो. उदाहरणार्थ जसे रात्री झोपी जातो तेंव्हा तमोगुणी असतो. जोपर्यंत "मी काम करणारा असा कर्तृत्वाचा अभिमान घेतो व काम करतो तोपर्यंत आपण रजोगुणीच.

प्रश्नाचा उद्देश हा पण आहे की "आपण कोठे बसतो ते स्वतःच पहायचे. "

अर्थात आपले जीवनाचे काय ध्येय हवे ते प्रथम ठरवायला हवे. हे पण महत्वाचेच आहे. ते ठरविल्यावर मग आत्मपरीक्षण करायचे.

प्रयत्नांनी आपण सत्वगुणी होऊ शकतो. हे कसे साथायचे ते आपल्याला दासबोधाच्या अभ्यासा मुळे कळणार आहे त्यासाठीच मागच्या स्वाध्यायांचे मनन, त्यांतल्या मुद्द्यांवर चिंतन करत रहाणे महत्वाचे.

प्र२) दोन्ही ओव्यांची निवड अचूक आहे.

- प्र३) (२) बरोबर.
(३) ओवी २-७-२५ पण उत्तरास चालते.
(४) बरोबर.
(५) बरोबर.
(६) बरोबर.
(७) बरोबर.
(८) बरोबर.
(९) खरेतर प्रश्नाशी तंतोतंत जुळते अशी एकही ओवी नाही. २-७-६४ व ६५ ह्या त्यातल्या त्यात जवळच्या. तुमची निवड योग्यच म्हणेन.
(१०) बरोबर.

प्र. ४) ओवी २-५-३५ आता रजोगुण सुटेना । संसारिक हे तुटेना । प्रपंची गुंतली वासना । यास उपय कोण? ॥ चा शेवटचा चरण "उपाय कोणता? हाच प्रश्न विचरतो व उत्तर पुढच्या ३६, ३७, ३८ मध्ये येते. जर चार ओव्या लिहा असा प्रश्न असता तर ३९ वि ओवी पण उत्तरास घ्यावी लागली असती.

अर्थात तुमचे उत्तर अगदी बरोबरच व योग्य आहे. मुख्य हेच येथे स्पष्ट झाले की " भगवंताचे भजन करावे " .

जे जे घडते ते त्याच्या च ईच्छेनुसारच तोत आहे, तसेच आपण म्हणतो ते जे जे कांही आहे (आपण, आपले नातेवाईक संपत्ती इत्यादी सर्व कांही) त्या सर्वांवां स्वामीपण तोच आहे हे एकदा स्पष्ट झाले की भगवंताचे भजन सहज होते. तो पर्यंत मात्र प्रयत्न करावेच करावे असे समर्थ आपल्याला अनेक ठिकाणी सांगतात.

शबल रजोगुण वाईट कारण तो जन्ममृत्यूच्या फेर्यात अडकविणारा. परमार्थात शुद्ध रजोगुण साधकाला चांगली कार्य करण्यास उद्युक्त करणारा.

उत्तरांत ओव्यांचे थोडसे स्पष्टीकरण कां बरे केले नाही? त्यामुळे उत्तरास शोभा येते. असो.

प्र५) उत्तराचे मुद्दे बरोबरच आहेत. शिवाजी महाराजांनी हेच केले म्हणुनच आजही त्यांचा आदर्श लोक डोळ्यांपुढे ठेवतात. आज आपल्या भारतात ह्याबद्दल राज्यकर्ते गोंधळलेले आहेत. असो. उत्तर बरोबर आहे

अभ्यास चांगला आहे. उत्तरे तशी समाधानकारकच आलेली आहेत.

घरच्या सर्वांना मानाप्रमाणे स.न. अथवा अ.आ.

आपला

रविन्द्र फडके.

सुचना : उत्तर लिहिण्यापुर्वी पूर्ण प्रश्न लिहावा. पुढे जर आधीचा अभ्यास पहायचा झाला तर पुस्तकाची आवश्यकता भासणार नाही.

स्वाध्याय परिचय-५ सद्विद्यालक्षण, विरक्तलक्षण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १: पुढील ओव्या लिहून त्यांचा संदर्भासहित अर्थ सांगा

1. २-८-३१

रूपलावण्य अभ्यासिता न ये। सहजगुणास न चाले उपाये। काही तरी धरावी सोये। अगांतुक गुणांची॥
रूप लावण्य सौंदर्य हे निसर्गदत्त असते. त्यात कितीही प्रयत्न केले तरी अमुलाग्र बदल करता येत नाहीत.
ते उपजतच असते. याउलट आगंतुक गुण हे अंगीकारता येतात. प्रयत्नपूर्वक नवीन सद्गुण अंगात बाणवता
येतात. खरे बोलणे, दुसऱ्यांची मदत करणे, प्रसन्न राहणे, कोणालाही त्रास न देणे इ. करणे शक्य आहे.

2. २-८-३३

दक्ष धूर्त योग्य तार्किक। सत्यसाहित्य नेमक भेदक। कुशल चपळ चमत्कारिक। नाना प्रकारे॥
जगात टिकून राहायचे असेल तर भोळे-भाबडे असून चालत नाही. धूर्तपणे/तत्परतेने लबाड लोकांना
ओळखणारा, तदनुसार त्यांच्याशी वागणारा, सत्याने वागणारा, साहित्य/वांगमय यांच्यात रुची असणारा, नीट
नेटके राहणारा, व्यक्तीकडे/प्रसंगाकडे आपल्या विचारांच्या सामर्थ्याने आरपार पाहणारा, कौशल्याने कामे
पटापट करणारा आणि सर्व सद्गुणांमुळे लोकांना आश्चर्यचकित करणारा सद्विद्य असतो.

3. २-९-२६

विरक्ते उपाधी करावी। आणि उदासवृत्ति ना सांडावी। दुराशा जडों नेदावी। कोन येकविषयी॥
विरक्ती वृत्तीने लोकसंग्रह करावा. त्याचे फळ म्हणून मान्यता/उपाधी मिळत असेल तर ठीक. पण हे सर्व
करताना कर्ता-करविता आपण नाही ही गोष्ट मनात असावी. अलिप्तता सोडू नये. कोणत्याही विषयाविषयी
किंतु मनात ठेवू नये.

प्रश्न २: जे सद्गुण जोडीने सहसा आढळत नाहीत असे समर्थाना आढळले त्यांच्या १५ जोड्या लिहा

परम सुंदर - चतुर	परम सबळ - धीर	परम संपन्न - उदार
परम जाता - भक्त	महापंडित - विरक्त	महातपस्वी - शांत
वक्ता - नैराशता	सर्वज - सादरता	श्रेष्ठ - नम्रता
राजा - धार्मिक	शूर - विवेक	तारुण्य - नेमक
वृथाचारी - कुळाचारी	युक्ताहारी - निर्विकारी	धन्वंतरी - परोपकारी

प्रश्न ३: २-८-१६ ते २-८-२३ या ओव्यांच्या आधारे सद्विद्येच्या माणसाचे अंतरबाह्य वर्णन करा.

विरक्त कसा असावा याचे फार सखोल वर्णन समर्थानी केले आहे. तीर्थाटन वारंवार करणारा, कष्ट सोसून व्रत
करणारा, सत्य व मंगल बोलणारा, कोमल बोलणारा, दिलेला शब्द पाळणारा, योगाचा अभ्यास केलेला, प्रसन्न
दिसणारा, मृदू स्वभावाचा, चातुर्याने कामे करणारा, संगीतातील जाणकार, लोकसंग्रह करणारा, गोड बोलून लोकांची
दुखे नाहीसे करणारा, प्रसिद्धीची हाव नसलेला इ. असा असावा.

स्वाध्याय परिचय-५ सद्विद्यालक्षण, विरक्तलक्षण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न ४: समर्थाचा विरक्त हा समाजाशी फटकून वागणारा एकांतिक विचाराचा नसून लोकसंग्रहकर्ता नेता असतो. या विधानाची सत्यता स्पष्ट करा.

विरक्त म्हटले ही आपल्या डोळ्यासमोर जगाचे नाते तोडून हिमालयात जाणाऱ्या व्यक्तींचे चित्र उभे राहते. समर्थना असा समाजापासून दूर जाणारा, लोकांशी फटकून वागणारा विरक्त अपेक्षित नही तर सर्वांपाई राहुल अलिप्त राहणारा (कमळाच्या पानावरील दवाबिंदुप्रमाणे) अपेक्षित आहे. विरक्ताने संसार बुद्धीने करावा, सर्वांना सुख द्यावे, उद्धार करावा. आपली काय-वाचा झिजवून पश्यात कीर्ती मागे उरवावी.

विरक्त येकदेसी नसावे| विरक्ते सर्व अभ्यासावे| विरक्ते अवघे जाणावे| ज्याचे त्यापरी // (२-९-२९)

विरक्ताने एकलकॅडेपणा करू नये. समाजात मिसळावे. सर्व गोर्झींचा अभ्यास करावा. विवेकाने आचार करावा.

विरक्ते असावे जगमित्र| विरक्ते असावे स्वतंत्र| विरक्ते असावे विचित्र| बहुगुणी // (२-९-३४)

विरक्ताचा लोकसंग्रह असावा, मित्र असावेत तरीही कोणाशी बांधील राहू नये. सहसा एकत्र नसलेले सद्गुण त्याच्या ठायी असतारी तर विचित्र पण आकर्षक वाटते.

प्रश्न ५:

1. आपणास दैनंदिनी लिहिण्याची सवय आहे का?

सध्या नाही. शाळेत असताना होती. त्यासाठी मी संकेतिक लिपी सुळा केली होती जेणेकरून ते कोणालाही समजणार नाही. त्यात प्रामुख्याने मला आलेले बरे-वाईट अनुभ्याव, मते लिहीत असे.

2. दिवसात अनुभवलेल्या बरे-वाईट घटनाच त्यामध्ये आपण लिहिता कि, त्यासोबत आत्मचिंतन ही असते त्यात आत्मचिंतन नसायचे.

3. भावी काळात करावयाच्या गोर्झींची टिपणे आपण करता का?

आज पासून एक डायरी लिहिण्याचा संकल्प आहे, प्रामुख्याने कार्यालयीन कामाच्या नोट्स लिहिण्यासाठी. त्यात पुढच्या योजनाच्यासंदर्भातले विचार ही असतील.

4. दैनंदिनी लिहीत नसल्यास त्यामागील कारणे लिहा.

आळस. प्रामुख्याने त्यातून खूप काही मिळते असे नाही वाटत. मी नोट्स कधीत असतो, mind map नावाचे साधन वापरून. त्यात माझे प्लान्स, विचार चित्र स्वरूपात लिहिता येतात.

॥ श्रीराम प्रसन्न ॥

दि. २१-५-२०१२

श्री.रा.रा.कुळकर्णी यांस स.न.वि.वि.

तुमचा स्वाध्याय येऊन जवळजवळ ८ दिवस झाले. एकदम अनेक स्वाध्याय आल्यामुळे थोडासा उशीर झाला आहे तरी क्षमस्व.

स्वा ५ वा(सद्विद्या व विरक्त लक्षणे यांव आधारित)

प्र१ला-१) उत्तर योग्य आहे. आपण हनुमानजींचे उदाहरण घेऊ शकतो. दिसायला वानररूप पण गुणांचे वर्णन करायला शब्द अपुरे पडतात.

प्र.१-२) उत्तर व्यवस्थित आलेले आहे.

प्र.१-३) उपाधी म्हणजे स्वतःमागे लावून घेतलेली कामे. जो ब्रह्मज्ञानी पुरुष असतो किंवा लोकनेता असतो अशा दोन्ही प्रकारच्या व्यक्तिंसाठी हे मार्गदर्शन आहे.उत्तर व्यवस्थित आहे. सुचना : ओवी लिहिल्यानंतर तिचा क्रमांक लिहिणे जास्त योग्य होईल.

प्र२) ओवी क्र.२-८-४,५,६,७,८,९,१० ह्या ओव्यांमधे अशा सद्गुणांच्या जोड्या दिल्या आहेत.म्हणजे २१ जोड्या येतात. तुम्ही लिहिल्या त्या जोड्या बरोबर आहेत. उत्तर योग्य. नैराशता = निर्लोभीपणा,, वृथाचारी = वडीलांनी घालून दिलेल्या मार्गाने चालणारा. नेमक = नियमांचे पालन करणारा.

प्र.३)२-८-१६ ते २-८-२३ ह्या ओव्यांमधे जी जी विशेषणे आली आहेत ती सर्व वापरून हे उत्तर लिहिणे अपेक्षीत होते. त्यामुळे तुमचे हे उत्तर फक्त "ठीक" म्हणावे लागत आहे. अर्थात प्रश्नाचा मुख्य उद्देश हाच आहे की वाचकाला स्वतःचे परीक्षण (आत्मनिरीक्षण) करावेसे वाटावे मग आपल्यामधे आपोआपच सुधारणा होते. आपण स्वतःच्या घरी नेतेच असतोम्हणून कांही गुण आपल्यामधे आहेत कां हे पहायलाच हवे नाही कां!

प्र४) उत्तर योग्य आहे.

विरक्त म्हणजे inactive, निष्क्रीय वा आळशी नको. त्याने सर्वांच्या भल्यासाठी कामे जरुर करावी पण कर्तेपणाचा, मी संसार सोडून महंती करतो म्हणून मीच शाहाणा बाकीचे गाढव अशी वृत्ती नसणारा , लोकांवर उपकार करतो आहे ही भावना नसणारा वगैरे वगैरे हवा. असे वागणे म्हणजे एकदेशी असणे.

प्र ५) दैनंदिनी सर्वचजण लिहितात असे नाही. हा प्रत्यकाचा वैयक्तिक choice आहे. पण कांहीतरी planning जरुर असावे. म्हणजे आपण आपला वेळ व्यर्थ तर घालवित नाहीना हे कळते. Seven Habits of very Effective people : by Stephen Kowey ह्या पुस्तकामधील planning ची पद्धत मला फार चांगली वाटली. मी गेली कांही वर्षी ही पद्धत वापरतो. मागच्या वर्षी आपण सदेवपणाची लक्षणे वाचली त्यांमधे " ऐक सदेवपणाचे लक्षण \ रिकामा जाऊ नेंदी एक क्षण | ह्याचीच येथे परत एकदा आठवण करून दिलेली आहे. पुस्तकाची pirated edition मला अनेक ठीकाणी पहायला मिळाली. पुस्तक जरुर चाकून पाहा.

तुमचा अभ्यास चांगला झाला आहे. उत्तरे overall समाधानकारक आहेत.

घरच्या सर्वांना नमस्कार

आपला
रविन्द्र फडके

स्वाध्याय परिचय-६ निस्पृहवर्तणूक, निस्पृहव्याप

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १: ‘महन्ताने अंतरात्म्यासारखे असावे’ या बदलचे विवरण कश्यापद्वतीने केले आहे?

समाजाचा उद्भार होण्यासाठी चांगल्या आदर्शाची जरुरी असते. असे आदर्श-महंत-गुरु कसे असावेत याचे वर्णन समर्थानी या समासात केले आहे. सर्वांत महत्वाचा गुण म्हणजे त्याला स्वतःला साक्षात्कार झालेला पाहिजे. स्वतःची ओळख त्याला पाहिजे. सृष्टीच्या सत्याचे ज्ञान त्याला पाहिजे. ज्या अंतरात्म्याचा साक्षात्कार होतो त्याप्रमाणे तो विशाल व कोठलीही इच्छा नसलेला असावा. तो संकुचित नसतो. अंतरात्मा, सर्वत्र असल्याने व्यापक आणि जाणता आहे त्याप्रमाणे महंत विशाल, ज्ञाता व योगी असतो.

प्रश्न २: (द. ११-१०) मध्ये समर्थाचे जणू आत्मचरित्र असल्याचा भास होतो, अश्या पाच निवडक ओव्या लिहा.

समर्थानी आदर्श महंताचे वर्णन केले असले तरी ते त्यांच्या वागण्याचेच उदाहरण आहे असे वाटते.

1. अखंड एकांत सेवावा| अभ्यासाची करीत जावा| काळ सार्थकाची करावा| जनासाहित||(११-१०-१७)
2. उत्तम गुण तितुके घ्यावे| घेऊन जनास सिकवावे| उंदं समुदाये करावे| परी परीगुसरूपे||(११-१०-१८)
3. लोक बहुत शोधावे| त्यांचे अधिकार जाणावे| जाणजाणोन धरावे| जवळी दुरी||(११-१०-२१)
4. अधिकारपरत्वे कार्य होते| अधिकार नसता वेर्थ जाते| जाणोनी शोधावी चित्ते| नाना प्रकारे||(११-१०-२२)
5. अधिकार पाहून काम सांगणे| साक्षेप पाहून विश्वास धरणे| आपला मगज राखणे| काहीतरी||(११-१०-२३)

समर्थाची एकांताची आवड, प्रचंड अभ्यास-साहित्य निर्मिती आणि ते ज्ञान लोकांना वाटण्याची तळमळ ती महान्ताच्याकडून अपेक्षित आहे. समर्थानी उभा केलेला संप्रदाय, पारख करून केलेले शिष्य(जसे कल्याण स्वार्मांचे एकपाठीपण हेरून त्यांच्याकडून साहित्य लिहून घेणे) इ. उदाहरणे त्यांनी महान्ताकडून ज्या अपेक्षा व्यक्त केल्या आहेत त्याला अनुसरून आहेत.

प्रश्न ३: समर्थ संप्रदायाच्या प्रसारकार्यासंबंधी कोणती माहिती (द. ११-१०) मध्ये आपणास मिळते?

समर्थानी ‘लोक बहुत जोडावे’ म्हणत व्यापक संप्रदाय उभा केला. भारतभर मठ स्थापन केले. मठाधिपती नेमले. लोकांची पारख करून त्यानुसार त्यांना कामे दिली. जे पात्र नव्हते त्यांना जवळ केले नाही. त्यांची पद्धत ही merit based होती. हे सर्व काम करतांना त्यांची identity त्यांनी सोडली नाही, एकांत सोडला नाही, अभ्यास सोडला नाही. महंतांनी पुढचे महंत निर्माण केले व संप्रदाय वाढवला.

प्रश्न ४: महाराष्ट्रातील तत्कालीन जनास्थितीचे वर्णन (द १५-२) मध्ये समर्थानी कसे केले आहे?

देशभरात समर्थना दारिद्र्य व दुःख दिसले. लोक बाटले गेले होते. पण महाराष्ट्रात जरा बरी परिस्थिती होती. पण तेथे खरे ज्ञान मिळवण्याची ओढ नव्हती. सर्वजण वेगवेगळ्या गोष्टीत गर्क होता. काम करणाऱ्या माणसाला जेवायची सवड नव्हती. काही युद्धात, काही व्यापारात तर काही इतर कामात गुंतले होते. बुद्धीच्या क्षेत्रात पण गोंधळ होता. नानाप्रकारचे वाद होते. संप्रदायांची भांडणे होती. काहीजण काही मिळेल या आशेने ब्रतवैकल्य करू लागले होते. खरे ज्ञान दुर्लभ झाले होते.

प्रश्न ५ अ: पुढील ओव्या लिहून त्यांचा अर्थ सांगा

1. १५-२-१४

स्वाध्याय परिचय-६ निस्पृहवर्तणूक, निस्पृहव्याप

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

त्याहीमध्ये जो तीक्ष्ण| रिकामा जाऊ नेदी क्षण| धूर्त तार्किक विचक्षण| सकाळ माने॥

अत्यंत अडचणी असून सुद्धा जो तीक्ष्ण बुद्धीने काम करतो, जो क्षणभरही विश्रांती घेत नाही, जो धूर्त असतो, तर्कशुद्ध बोलतो व चिकित्सक असतो, त्यामुळे सर्व त्याला मानतात.

2. १५-२-२८

उपासनेचा गजर| स्थळस्थळी थोर थोर| प्रत्ययाने प्राणीमात्र| सोडविले॥

लोकांकडून अनेक ठिकाणी उपासना-पूजा होते. त्याला प्रत्ययाने जे ज्ञान प्राप्त झाले आहे त्याचा वापर करून त्यांचा उद्धार करतो. त्यांना बंधनातून मुक्त करतो.

3. १५-२-६

उदिम्यास व्यासंग लागला| अवकाश नाहीसा झाला| अवघा पोटधंदाच लागला| निरंतरा॥

व्यापारी लोक त्यांच्या धंद्यात इतके व्यस्त झाले आहेत की त्यांना ज्ञान मिळवण्यासाठी फुरसतच नाही. सतत, पोटाची खलगी भरण्यासाठी कामात बुडून गेले आहेत.

प्रश्न ५ ब: समर्थाचे वास्तव असलेल्या घळीतील त्यांच्या प्रतिमेखाली एक ओवी लिहावयाची आहे, अशी कल्पना करून (द. १५-२) मधील नमकी कोणती ओवी आपणास निवडावीशी वाटेल ती ओवी लिहा

लोकी लोक वाढविले| तेणे अमर्याद झाले| भूमंडळी सत्ता चाले| गुप्तरूपे॥ (१५-२-२६)

समर्थाच्या जीवन्कार्याचे सार या ओवीत आल्यासारखे आहे म्हणून ही ओवी सुचवाविशी वाटते.

॥ श्रीराम प्रसन्न ॥

दि.०५-०७-२०१२

श्री.रा.रा.योगेश कुळकर्णी यांस स.न.वि.वि.

तुमचा स्वाध्याय येऊन ८-१० दिवस झाले. मला sciatica चा त्रास होतो आहे त्यामुळे फारवेळ बसता येत नव्हते. आता दुखणे control मधे आले आहे. म्हणून उशीर झाला. तरी क्षमस्य.

स्वाध्याय ६ निःस्पृहवर्तणूक वर आधिरित प्रश्नपत्रिकेचे समीक्षण

प्र. १) आपल्या सर्व सृष्टीचे व्यवहार अंतरात्मा म्हणजे भगवंत साक्षीभावाने करत असतो. त्याचेच मानवी रूप म्हणजे समर्थाचा महंत. तो सर्वाच्याच भल्याचा विचार तर करतो पण स्वतः कशातच गुंतत नाही. उत्तरासाठी ११-१० ह्या समासाचा सारांशच खरेतर लिहवा लागतो.

ह्या संदर्भात तुमचे उत्तर ठिक आले आहे असेच म्हणेन.

प्र.२ हे उत्तर योग्य आले आहे.

प्र ३ : द. ११स १० मध्यल्या ओवी क्र.१८, १९, २१, २२, २३ व २५ ह्या ओव्या संदर्भाला घेऊन सारांश लिहिला की अपेक्षित उत्तर तयार होते. तुमचे उत्तर योग्यच आले आहे.

प्र.४) द१५ स २ निःस्पृह व्यापा मधे तेव्हाच्या परिस्थितीचे वर्णन येते ते सगळेच उत्तरांत यायला हवे होते.

तुमच्या उत्तरांत त्याचा सारांश चांगला आला आहे. उत्तर बरोबर.

प्र.५अ) -१, -२ -३) सर्व ओव्यांचा अर्थ ठिक आला आहे. तुम्ही लिहिला तो शब्दार्थ. म्हणून उत्तर बरोबर.

शब्दार्थाच्याही पलिकडचा अर्थ पण असतो. तो अर्थ खरेतर शोधणे महत्वाचे.

उदाहरणार्थ :

ओवी १५-२-१४ घेतली तर :१) एकही क्षण रिकामा योग्य रितीने कसा ठेवायचा नाही? २) धूर्त म्हणजे काय? ३) विचक्षण म्हणजे काय? इत्यादी मुद्यांवर विचार करून बरेच कांही नवे अर्थ पुढे येतात. तो अर्थ लिहायचा. असो.

प्र.५ ब) घळ म्हणजे खनाळ. ह्या दृष्टिने ओवी २३ उत्तरास सर्वात योग्य.
त्यानंतर २४ व नंतर २६ असे म्हणता येईल..

तुमचा अभ्यास चांगला झाला आहे.

घरच्या सर्वांना मानाप्रमाणे स.न.अथवा अ.आ.

आपला

रविन्द्र फडके

स्वाध्याय परिचय-७ अध्यात्मिक, अधिभौतिक, आधिदैविक ताप

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १: त्रिविध तापांची नवे सांगून त्यांच्या व्याख्या सांगणाऱ्या ओव्या लिहा

दुःखाचे वर्गीकरण – अध्यात्मिक/अधिभौतिक/आधिदैविक हे सांख्यांनी प्रथम केले. बाह्य कारणांनी (due to external influence) होणाऱ्या दुःखांना अधिभौतिक, अंतर कारणांनी (due to internal/personal factor) होणाऱ्या दुःखांना अध्यात्मिक तर नशीब/दैव (fate) यांनी होणाऱ्या दुःखांना आधिदैविक म्हणतात.

- देह इंद्रिय आणि प्राण| याचोनि योगे आपण| सुखदःख सिणे जाण| याचे नाव अध्यात्मिक|| (३-६-१३)
- सर्व भूतांचेनि संयोगे| सुखदःख उपजो लागे| ताप होता मन भंगे| या नव अधिभूतिक || (३-७-२)
- शुभाशुभ कर्मने जना| देहांती यमयातना| स्वर्ग नरक भोग नाना| या नाव आधिदैविक|| (३-८-२)

प्रश्न २: तक्ता पूर्ण करा

अनुक्रमांक	विधान	तापाचा प्रकार	ओवी क्रमांक
१	आजोबांचा चष्मा हरवला	अध्यात्मिक	३-६-४९/४५
२	उसाच्या मळ्याला दावेदाराने आग लावली	अधिभौतिक	३-७-८४
३	यात्रीकरुचे धन ठगाने लुबाडले	अधिभौतिक	३-७-४९
४	ऐन उमेदीमध्ये माधवराव क्षयाने आजारी पडले	अध्यात्मिक	३-६-३४
५	स्वा सावरकर यांना तुरुंगायाताना सोसाब्या लागल्या	अधिभौतिक	३-७-६३
६	वर्धाक्यामध्ये प्रत्येकाला हा ताप होतो	अध्यात्मिक	३-६-५३
७	जन्मतः आंधलेपण नशिबी येणे	आधिदैविक	३-८-१६/१७

प्रश्न ३: समर्थाच्या काळातील राजकीय छळ, अपघात आणि सासुरवास निर्दर्शक एकेक ओवी लिहा

- **राजकीय छळ:** प्राणी राजदंड पावत| जेरबंद चाबूक वेता| दरेमार तळवेमार होत| या नाव आधिभूतिक|| (३-७-६३)
- **अपघात:** ऐसा अग्न लागला| अथवा कोणी लाविला| हानी झाली का पोळला| या नाव आधिभूतिक|| (३-७-४३)
- **सासूरवास:** सासुरवास गालोरे|ठुणके लासरे चिमोरे| आले रुदन ण धरे| आ नाव आधिभूतिक||(३-७-२५)

प्रश्न ४: संदर्भासहित अर्थ स्पष्ट करा:” ऐसी मर्यादा लाविली देवे| म्हणोनी नीतीने वर्तावे|”

आपल्या बन्या वाईट कर्माप्रमाणे मृत्युनंतर भोग भोगावे लागतात. एखाद्याने नीती सोडली तर राजा शिक्षा करतो. त्याने नीती सोडली तर यम शिक्षा करतो. यमाने नीती सोडली तर देव त्याला शिक्षा करतात. हा धाक असल्याने सर्वांनी नीती नुसारच वागावे. जसे पेरले तसे उगवते. त्यामुळे सतत चांगली कर्मे केली तर जिवंत असताना व नंतर सुद्धा यातना-शिक्षा भोगाव्या लागत नाहीत.

स्वाध्याय परिचय-७ अध्यात्मिक, अधिभौतिक, आधिदैविक ताप

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न ५: गेल्या दहा वर्षात आपणास उद्वेग आणणाऱ्या एखाद्या तापाचा अनुभव:

माझ्या अंगठ्याच्या नाखाखाली आत गाठ झाली होती. स्पर्श तर सोडाच साधी गार हवा लागली तरी ठणकायाचे. त्यावर पहिल्या शत्राक्रियेत पूर्ण नाख काढून ते काढण्याचा प्रयत्न झाला. तो यशस्वी झाला नाही. पुन्हा एक शस्त्रक्रिया. ठणका तसाच. पुन्हा एक शस्त्रक्रिया. अश्या ४ शस्त्रक्रिया केल्यावर ती गाठ गेली. प्रत्येक शस्त्रक्रियेनंतर antibiotics मुळे अनेक दिवस तोंड यायचे. खाता यायचे नाही. काढलेल्या नाखाजागी रोज पट्टी लावणे. उघडे पडल्याने ठणका असे अनेक दिवस अध्यात्मिक दुःख काही वर्ष भोगत होतो. आता आराम आहे.

श्री.रा.रा.योगेश कुळकर्णी यांस स.न.वि.वि.

मध्यंतरी मी घरी नव्हतो . बाकिचे एमैल्स वगैरे बाहेर पाहता येतात पण baraha software नसले की पंचाईत होते. त्यामुळे समीक्षणास थोडा उशीर झाला. तरी क्षमस्व.

स्वा.७ चे समिक्षण (द.३ स.६,७,८ वर)

प्र. १) तिनही व्याख्या बरोबर.

प्र.२) हे उत्तर बरोबर

वरील व्याख्यांच उपयोग करून आपल्याला ह्या दुखांचे मूळ कारण जरी कळले नाही तरी तापाचे स्वरूप कळते. प्रश्नाचा उद्देश हाच आहे

असा विचार केला तर आपल्याला मायेचा खेळ कसा आपल्या आयुष्यांत होतो आहे ते लक्षांत येते. त्यामुळे मनास येणारी उद्विग्नता टळते. हे असे कळणे परमार्थात फार आवश्यक असते.

प्र.३ : उत्तर बरोबर.

प्र ४था) अर्थस्पष्टिकरण योग्य आलेले आहे. दृश्य सृष्टीतला नियम " करावे तसे भरावे" हा आहे. कधीकधी आपल्याला जो ताप होतो त्याचे कारण म्हणजे आपण पूर्वी केलीले कार्य. साधारणत: ह्याच जन्मामध्ये आपल्या कृतीची फळे ह्याच जन्मी भोगावी लागतात. हा विचार पण मनाची होणारी उद्विग्नता कमी करण्यास मदत करतो असा माझा अनुभव आहे.

प्र.५) मोकळेपणे उत्तर लिहिल्याबद्दल अभिनंदन.

मला ह्याच तर्हचा ताप झाला होता व त्यामुळेच मी परमर्थाकडे वळलो. परमेश्वर आपल्याला असे ताप (आपल्याच कर्माची फळे) देवळ आपल्याला जागे करत असतो. पण बरेच वेळ आपण परत अज्ञानाच्या झोपेत जातो. असे होऊ यायचे नाही हेच सतत स्वतःला सांगायचे व नामस्मरण करायचे हेच उत्तम.

सर्व उत्तरे बरोबरच आहेत. स्वाध्याय तसा सोपाच आहे. पण त्यामधून काय शिकायचे ते मला जसे कळले तसे लिहिले आहे.

घरच्या सर्वांना स.न.

आपला
रविन्द्र फडके.

स्वाध्याय परिचय-८ पादसेवन भक्ती, अर्चन भक्ती, वंदन भक्ती

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १: पुढील अर्थाचा ओवीचरण ज्यात आहे त्या पूर्ण लिहा:

1. साधकाने श्रद्धापूर्वक अभिवादन केले की त्याच्या हिताची चिंता साधूला लागते
साधक भावे नमस्कार घालती| त्याची चिंता साधुस लागली| सुगम पंथे नेऊन घाली| जेथील तेथे|| (४-६-२४)
पादसेवन तेची जाणावे| कायावाचामनोभावे| सद्गुरुचे पाय सेवावे | सद्गतीकरणे|| (४-४-२)
सद्गुरुचरणी पूर्णपणे लीन झाल्यावर आपली पुढची वाटचाल गुरु ठरवतो आणि जन्म-मरणाच्या
फेन्यातूनही सोडवतो.
2. पूजासाहित्य आपणापाशी आहे असे कल्पून ते भगवंताच्या अर्पण करावे
ऐसी पूजा न घडवे बरवी| तरी मानसपूजा करावी| मानसपूजा अगत्य व्हावी| परमेश्वरासी|| (४-५-३१)
परमेश्वराचे पूजन साहित्य नसेल तर थांबेल असे करू नये. सर्व सामान्यांना संगुण रुपाची पूजा करणे
ठीक वाटते, पण तशी परिस्थिती नसेल तर परमेश्वराला मनात कल्पून त्याची मनातच पूजा बांधावी.
3. शास्त्र, गुरु आणि आत्मप्रचीती या विविध कसोट्या लावून आपण तेच ब्रह्म व्हावे
लक्षे जयासी लक्षावे| द्याने जयासी द्यावे| ते गे तेची आपण व्हावे| त्रिविधा प्रचीती||(४-४-१४)
जे आपले लक्ष आहे, ते आधी शास्त्र, गुरु आणि अनुभव यावर तपासून पहावे मग ते बनावे.
4. राने, बाग, तापसीलोकांसाठी पर्णकुटिका निर्माण करणे ही जगन्नायाकाची पूजा, त्याला अर्पण करावी
वने उपवने पुष्पवाटिका| तापस्यांच्या पर्णकुटिका| ऐसी पूजा जगन्नायका| येथासांग समर्पावी|| (४-५-२६)
आदर्श मंटिराचा परिसर कसा असावा त्याचे वर्णन समर्थानी केले आहे.

प्रश्न २: वंदनभक्ती समासामध्ये हिंदुधर्माची विशेषता जी साहिष्णूवृत्ती, तिची शिकवण कश्या प्रकारे व्यक्त
झाली आहे ते सांगा:

हिंदू धर्म कोण्या एका प्रेषिताने केलेला नाही. त्यामुळे तो एखाद्याच्या किंवा एखाद्या ग्रंथाच्या शिकवणीला
बांधलेला नाही. त्यात अनेक पूजापद्धती, अनेक, देव, पंथ सामावून घेण्याची वृत्ती आहे. हिंदू धर्म मानतो की
कोठल्याही मार्गाने केलेली उपासना, नमस्कार शेवटी परमात्म्याला पोहोचतो. “ आकाशात पतितं तोयं, यथा
गच्छति सागरम, सर्व देव नमस्कार, केशवं प्रतिगच्छति॥” - जसे अनेक, नदी नाले, यांचे पाणी शेवटी समृद्धास
मिळते, तसे कोणत्याही देवाला केलेला नमस्कार शेवटी विष्णूला-परमात्माला पोहोचतो. यातून इतर पंथ,
पूजापद्धती या बद्दलचा आदराच हिंदू धर्म व्यक्त करतो.

प्रश्न ३: सद्गुरुचरणी अनन्यभाव असावा हे समर्थानी आग्रहाने प्रतिपादन केले आहे ते का?

या नाव पादसेवन| सद्गुरुपदी अनन्यपण| निरसावया जन्ममरण| यातायाती|| (४-४-३)

स्वाध्याय परिचय-८ पादसेवन भक्ती, अर्चन भक्ती, वंदन भक्ती

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

समर्थना येथे मनोभावे, संपूर्ण श्रद्धेने केलेली भक्ती अपेक्षित आहे. कोठलाही मनात शंका आल्या, सद्गुरुच्या विषयी इतर हेतू निर्माण झाले की सद्गुरु चरणी लीन होता येत नाही. Needs complete devotion and dedication. असे असेल तरच गुरु तुम्हाला या जन्म-मरणाच्या फेज्यातून वाचवू शकतो.

प्रश्न ४: नमस्कार महती या संदर्भात समर्थनी काय म्हणाले आहे?

नमस्कार हा अतिशय नम करणारा, अहंकार घालवणारा, दुःखे नाहीशी करणारा आहे. नामस्कारणी सख्य होते, क्षमा केली जाते. नमस्कार करून संतांना शरण गेल्यास फेज्यातून सुटकाही होते. नमस्कार करण्यास विशेष काहीही कष्ट, सायास पडत नाहीत, साधने सामुग्री लागत नाही, म्हणून नमस्कार श्रेष्ठ आहे.

प्रश्न ५: चूक की बरोबर:

1. नमस्कार व साष्टांग नमस्कार यात तारतम्य बाळगावे -

चूक.

आपल्या सभोवती, सर्व प्राणी-मात्रात, सज्जनांमध्ये, दुर्जनांमध्ये परमेश्वराच असल्याने कोणालाही मनोभावे नमस्कार करताना कसलाही विचार करण्याची जरुरी नाही.

2. अर्चनभक्ती म्हणाली की पूजासाहित्य प्रत्यक्ष स्वरूपात हवेच -

चूक.

देवाची पूजा करण्यासाठी साहित्य असलेच पाहिजे असे काही नाही. मनातल्या मनात परमेश्वर कल्पून त्याची हृदयातच पूजा तेवढ्याच शर्द्देने होऊ शकते.

3. आपले दैवत विशिष्ठ असताना कोणत्याही देवेला नमस्कार करणे हा ढांगीपणा आहे

चूक.

आपले दैवत काहीही असताना दुसऱ्या दैवताला नमन केल्याच काहीही हरकत नाही. सर्व देव शेवटी एकच आहेत.

श्री.रा.रा.योगेश कुलकर्णी यांस स.न.वि.वि.

दि. १३-१०-१२

स्वा ६याय ८ समिक्षण करून पाठ्यित आहे. तसेच स्वा ९ मध्यल्या प्र. चे पण समिक्षण प्रथम घेत आहे.

स्वा ९ मधील प्र ३ अ व ब चे समिक्षण.

प्र३ अ) उत्तरची ओवी पण संदर्भ म्हणून लिहायची आहे. तो भाग राहून गेला आहे. असो.

स्पष्टिकरणामत म्हटल्याप्रमाणे जर साधक खरेच पात्र असेल तर त्याला संतसंगत नक्कीच मिळते. संत हे जरी स्थूल रूपाने नसले तरी त्याचे अस्तित्व सुक्ष्म रूपात असते. ते ब्रह्मज्ञानी असल्यामुळे अमर आहेत. आजही असा अनुभव असणारी मंडळी आहेत. अर्थात खरा संत आज्ञालच्या जमान्यात ओळखणे कठीणच आहे.

संतांचे ग्रंथ आपल्याकदे आहेत ते वाचणे ही पण संतसंगतच होय.

अशी संगत लाभली तर साधकाला मुक्ति मिळते. परीसचा स्पर्श झाल की लोखंडाचे सोने होते. मग ते परत लोखंड होत नाही. असे संतसंगतीचे महत्व आहे ही ही ओवीचरणे सांगतात.

तुमचे उत्तर समधानकारक आलेले आहे.

प्र ३ब) उत्तर बरोबर. कोणतेही काम जर करायचे तर एकाग्रता महत्वाची. तसे नसेल तर कधीकधी कामाचा विचका होतो. मग ते परमार्थातले (साधना करणे) असो वा प्रपंचामध्यले असो. जो अस एकाग्रचित नाही तो दुष्कृत.

स्वाध्याय ८ वा पादसेवन भक्ती, अर्चन भक्ती, वंदन भक्ती समासांवर आधरित.

प्र.१ ला) सर्व ओव्यांचि निवड बरोबर.

ह्या प्रश्नामध्ये हे दाखवले आहे की

१) भगवंताला पुर्णपणे शरण जाऊन जगावे. २) त्याचि पुजा कोठेही मानसपूजा म्हणून करता येते. ३) गुरु शोधायचा, करायचा तर तो पूर्ण कसोटी लावूनच करावा. वाटेल तो नको. ४) पर्यावरण पण राखणे महत्वाचे आहे.

आजच्या दिवसांमध्ये पण समर्थाचे बोल उपयोगी आहेत.

प्र.२ उत्तर अगदी योग्य लिहिलेले आहे.

प्र ३ रा) हे उत्तर पण योग्य आलेले आहे. जो पर्यंत सदगुरु भेटत नाहीत तो पर्यंत त्यांचे ग्रंथच गुरु मानून त्याप्रमाणे वर्तन ठेवता येते. असे केले तर सद्गुरु अशया भक्ताला स्वतःहूनच भेटतात. संत तुकारामांना त्यांचे गुरु स्वप्नांमध्येच भेटले होते. हे येथे आपल्यासारख्यांनी (जे पर्मार्थ साधना करतात त्यांच्यासाठी) लक्षांत घेणे महत्वाचे आहे.

प्र ४था) नमस्कार केल्याने शत्रुच मित्र होतो हा व्यवहारमध्यला फायदा.
उत्तर बरोबर.

प्र ५-१) साष्टांग नमस्कार फक्त सदगुरु व देवालाच करायचा असतो. साध हात जोडून नमस्कार कोणालाही करता येतो. प्रश्नातले statement बरोबरच आहे.

प्र ५-२) उत्तर बरोबर.

प्र ५-३) उत्तर बरोबर.

एकूण उत्तरे चांगली आलेली आहेत.

घरच्या सर्वाना स.न.

आपला

रविन्द्र फडके.

प्रश्न १: पुढील अर्थाच्या ओव्या पूर्ण लिहा

- दुश्चितपणाच्या सोबतीला आळस असेल माणसाच्या निद्राविलासाला काय तोटा?
दुश्चितपणासवे आळस। आळसे निद्राविलास। निद्राविलासे केवळ नास। आयुष्याचा। (८-६-३७)
- दुश्चित माणसाचा संसार एखाद्या वेड्या पिसाटाच्या संसारासारखा किंवा आंधळ्या मुक्या बहिरया माणसासारखा होतो
वेडे पिशाच्च निरंतर। अंध मुके आणि बधीर। तैसा जाणावा संसार। दुश्चित प्राणियांचा। (८-६-२६)
- जो सावध यत्नशील आणि दक्ष असेल त्याला मोक्षश्री सहजपणे प्राप्त होते
सावध साक्षपी विशेष। प्रज्ञावंत आणि विश्वास। त्यास साधनी सायास। करणेची नलगे। (८-६-४९)

प्रश्न २: दुश्चितपणाच्या प्रभावामुळे प्रपंच आणि परमार्थ यांच्या हानीचे चार मुद्दे सांगा

दुश्चितपणाने काम होत नाही, सारखी काळजी लागते आणि नेहमी विस्मरण होते. प्रपंचात राहताना दुश्चित माणूस वेड्या सारखा, आंधळा/मुका/बहिरा असल्या सारखा वागतो. परमार्थाच्या मार्गावरही साधना व भजन होत नसल्याने प्रगती होत नाही. जो आळशी आहे त्याला परलोक कसा मिळणार, त्याची जन्म-मरणाच्या फेऱ्यातून सुटका कशी होणार?

प्रश्न ३: संदर्भासहित स्पष्टीकरण

- लोहो परीसेसी लागला। थेम्बुटा सागरी मिळाला॥
येथे समर्थ सत्संगाविषयीचे विचार मांडत आहेत. लोखंडला परीस लागला की त्याचे तत्काळ सोने होते. थेंब समुद्रात बेमालूमपणे मिसळून जातो. त्याप्रमाणे दक्ष, तत्पर माणसाला संतसंगतीत तत्काळ मोक्षप्राप्ती होते.
- दुश्चित बैसलासी दिसो। परी तो असताची नसे॥
काही माणसे शरीराने एका ठिकाणी असतात पण मनानी वेगळ्याच ठिकाणी. हेच सांगताना समर्थ म्हणतायत की दुश्चित ऐकत आहे असे दिसत असले तरी त्याचे चित्त तेथे नसते तर तो वेगळाच विचार करत असतो.

प्रश्न ४: “आळसाला उसंत नाही” - विरोधाभास स्पष्ट करा

खरेतर उद्योगी माणसांना कामे इतकी असतात की त्यात त्यांना उसंत मिळत नाही. पण निरुद्योगी माणसाला आळसच इतका असतो की त्याला त्यातून उसंत/सवड मिळत नाही -☺ तो कायम आळसात असतो. समर्थांनी हे वाक्य उपरोधाने म्हटलेले आहे.

प्रश्न ५: अर्थात न पाहता नुसतेच श्रवण करणाऱ्यांना समर्थनी काय उपमा दिली आहे? ती उपमासुद्धा कमी पडते हे त्यांनीच कसे दाखवून दिले आहे?

न समजता नुसते कानावर पडल्याने लाभ होत नाही. याला समर्थनी पाषाणाची/दगडाची उपमा दिली आहे. कितीही पाण्यात राहिला तरी दगडाच्या आत काही शिरत नाही तसे दुश्चीताच्या कानावर पडलेले डोक्यात शिरत नाही. पण नंतर समर्थ म्हणतात की अशा माणसांना दगड म्हणणे पण बरोबर नाही कारण काही दगडांचे चांगले गुणधर्म असतात. तसे गुणधर्मही दुश्चीतांच्यात नसल्याने ते दगडापेक्षाही खालच्या दर्जाचे आहेत.

प्रश्न १: पुढील अर्थाच्या ओव्या पूर्ण लिहा

- दुश्चितपणाच्या सोबतीला आळस असेल माणसाच्या निद्राविलासाला काय तोटा?
दुश्चितपणासवे आळस| आळसे निद्राविलास| निद्राविलासे केवळ नास| आयुष्याचा||(८-६-३७)
- दुश्चित माणसाचा संसार एखाद्या वेड्या पिसाटाच्या संसारासारखा किंवा आंधळ्या मुक्या बहिरया माणसासारखा होतो
वेडे पिशाच्च निरंतरा अंध मुके आणि बधीरा तैसा जाणावा संसारा दुश्चित प्राणियांचा||(८-६-२६)
- जो सावध यत्नशील आणि दक्ष असेल त्याला मोक्षश्री सहजपणे प्राप्त होते
सावध साक्षपी विशेष| प्रजावंत आणि विश्वास| त्यास साधनी सायास| करणेची नलगे||(८-६-४९)

प्रश्न २: दुश्चितपणाच्या प्रभावामुळे प्रपंच आणि परमार्थ यांच्या हानीचे चार मुद्दे सांगा

दुश्चितपणाने काम होत नाही, सारखी काळजी लागते आणि नेहमी विस्मरण होते. प्रपंचात राहताना दुश्चित माणूस वेड्या सारखा, आंधळा/मुका/बहिरा असल्या सारखा वागतो. परमार्थाच्या मार्गावरही साधना व भजन होत नसल्याने प्रगती होत नाही. जो आळशी आहे त्याला परलोक कसा मिळणार, त्याची जन्म-मरणाच्या फेऱ्यातून सुटका कशी होणार?

प्रश्न ३: संदर्भासहित स्पष्टीकरण

- लोहो परीसेसी लागला| थेम्बुटा सागरी मिळाला||

संत संगतीत साधकाला किती दिवसात मुक्ती लाभते या प्रश्नाचे उत्तर देताना समर्थ परिसाचा आणि थेंबाचा दाखला देतात. संतांच्या संगतीत साधकाला तात्काळ मुक्ती लाभते. जसे लोखंडाला (साधकाला) परीसस्पर्श (संत संगत) लागताच त्याचे लगेच सोन्यात (मोक्ष प्राप्तीत) रुपांतर होते तसे. यासाठी साधकही पात्र असावा लागतो, नुसती संत संगत उपयोगाची नाही. सद्यपरिस्थितीत जेथे अध्यात्माचाही बाजार चाललेला दिसतो अश्या वेळी खरे संत ओळखणे अवघड जाते. तरीही जे लोकांची विना अपेक्षा सेवा करताना दिसतात (जसे, बाबा आमटे) त्यांनाच संत मानावयास हरकत नाही असे वाटते.

- दुश्चित बैसलासी दिसो| परी तो असताची नसे||

हल्ली आपल्यावर चहुबाजूंनी अपेक्षांचा, माहितीचा मारा चालू असतो. इच्छा नसरी तरी काळाच्या मागे पडू अश्या भीतीने माणूस अनेक गोष्टीच्या मागे सतत लागलेला दिसतो. त्याचे चित्त नेहमी अनेक गोष्टीचा विचार करण्यात मग्न असते. शरीराने एका ठिकाणी बसलो असलो तरी मन

सैरभैर धावत असते. दुष्यीतता येते. मन शांत करणे, एकाग्र करणे याचा सराव केला तर एखाद्या विषयाचा सखोल अभ्यास करून प्राविण्य प्राप्त करता येऊ शकेल, उद्घार होऊ शकेल.

प्रश्न ४: “आळसाला उसंत नाही” - विरोधाभास स्पष्ट करा

खरेतर उद्योगी माणसांना कामे इतकी असतात की त्यात त्यांना उसंत मिळत नाही. पण निरुद्योगी माणसाला आळसच इतका असतो की त्याला त्यातून उसंत/सवड मिळत नाही -☺ तो कायम आळसात असतो. समर्थानी हे वाक्य उपरोधाने म्हटलेले आहे.

प्रश्न ५: अर्थातर न पाहता नुसतेच श्रवण करणाऱ्यांना समर्थानी काय उपमा दिली आहे? ती उपमासुखा कमी पडते हे त्यांनीच कसे दाखवून दिले आहे?

न समजता नुसते कानावर पडल्याने लाभ होत नाही. याला समर्थानी पाषाणाची/दगडाची उपमा दिली आहे. कितीही पाण्यात राहिला तरी दगडाच्या आत काही शिरत नाही तसे दुश्चीताच्या कानावर पडलेले डोक्यात शिरत नाही. पण नंतर समर्थ म्हणतात की अशा माणसांना दगड म्हणणे पण बरोबर नाही कारण काही दगडांचे चांगले गुणधर्म असतात. तसे गुणधर्मही दुश्चीतांच्यात नसल्याने ते दगडापेक्षाही खालच्या दर्जाचे आहेत.

श्रीराम प्रसन्न दि. २१ सप्टेंबर २०१२.

श्री.रा.रा. योगेश कुळकर्णी यांस स.न.वि.वि.

प्रथम आज स्वाध्याय ९ समिक्षण करून पाठवित आहे.

स्वाध्याय ९ परिचय "दुष्कृत निरूपण समासावर आधारित "

प्र.१) सर्व ओव्या यथार्थ निवडल्या आहेत. उत्तर बरोबर. आपण सावध कोणत्या बाबतीत रहायला हवे? प्रयत्र कोणते करायचे? असे प्रश्न समोर या ओव्यांमुळे आले असतिल. अर्थात उत्तर आपले आपणच शोधायचे आहे.

प्र.२) उत्तर बरोबर. मुद्दे योग्य नोवडले आहेत.

प्र ३अ व ब) उत्तर ठीक आहे.

स्पष्टिकरण करतांना ओविमधल्या शब्दांवर थोडसा खोल विचार व्हायला हवा. असा विचार करून मगच स्पष्टिकरणाचा प्रश्न सोडवायचा आहे.

उदाहरणार्थ:- संत संगत म्हणजे काय? आपण तर संसारी मंडळी. आपल्याला संत संगत कशी मिळते? थेंब एकदा का सागराला मिळाला की वेगळा होऊ शकतो कां? किंवा

दुष्कृताचे मन भरकटत असते म्हणजे काय? ह्यामुळे काय नुकसान होते? आपले असे बरेचदा होते. त्यामुळे हा मुद्दा सहज स्पष्ट करता येतो.

असो. ह्यावर तुमचे विचार काय आहेत ते जमल्यास जरूर वेगळे कळवा. पुढच्या वर्षीच्या अभ्यासासाठी हे महत्वाचे आहे. खरेतर हाभाग पण स्पष्टकरणांत येणे उत्तम झाले असते.

प्र४) उत्तर बरोबर.

प्र५) उत्तर योग्य.

आपला
रवींद्र फडके.

प्रश्न १: राजकारणाचा क्रम सांगणारी ओवी लिहा

मुख्य हरिकथा निरूपण| दुसरे ते राजकारण| तिसरे ते सावधपण| सर्वविषयी||(११-५-४)

लोकसंग्रह करणाऱ्यांच्यात काय गुण असावेत आणि कोणत्या क्रमाने (महात्वानुसार) असावेत हे समर्थानी येथे सांगितले आहे. प्रथम ईश्वरभक्ती त्यांनी लोकांचा विश्वास बसतो. नंतर समाजाच्या रक्षणासाठी उद्घारासाठी राजकारण आणि नंतर सर्व विषयात सावधपणा ही महत्वाची लक्षणे पाहिजेत.

प्रश्न २: राजकारण कसे असावे व कसे नसावे हे स्पष्ट करा

राजकारण बहोत करावे| परंतु काळोच नेदावे| परापीडेवारी नसावे| अंतःकरण||(११-५-१९)

राजकारण हे कोठेही जास्त बोभाटा न करिता करण्याची गोष्ट आहे. जरी असे छुपे कार्य करीत राहिले तरी ते लोकांना त्रास देणारे नसावे. समाजाच्या भल्यासाठीच असावे.

लोक पाखरून सांडावे| राजकारणे अभिमान झाडावे| पुन्हा मेळवून घ्यावे| दुरील दारे||(११-५-२०)

लोकांचा स्वभाव ओळखून, धूर्तपणे त्यांचा दुराभिमान नष्ट करावा. नंतर त्यानाही बरोबर घ्यावे. बेरजेचे राजकारण करावे!!

प्रश्न ३: समुदायाच्या हव्यासासाठी एकांतसेवन आवश्यक आहे हे प्रमेय कसे मांडले आहे.

एकांतामध्येच नीट विचार होतो, मार्ग सापडतात, पुढची वाटचाल ठरवता येते. तसे केले नाही तर वैचारिक दिवाळखोरी येईल. एकांतात न राहता सतत लोकांमध्ये राहिले तर ‘अतिपरिचयात अवजा’ होते. विअचारिक उथळपण, सवंगपणा येऊ शकतो.

(अतिपरिचयात अवजा, संतत गमना अनादारो भवती, मलये भिल्ल पुरंधी, चंदन तरु काष्ठ इंधनं कुरुते).

प्रश्न ४: “येक मिरासी साधिती|येक सीध्या गवविती| व्यापकपणाची स्थिती| ऐसी आहे॥” याचा अर्थ स्पष्ट करा

एकाच गोष्टीमध्ये काही जण यशस्वी होतात तर काही अयशस्वी याचे करण आणि उदाहरण समर्थ येथे देत आहेत. पूर्ण विचार करून योजना आखून व्यवहार केले तर अपयश येत नाही. काही विचारपूर्वक वागून जमिनी/वतन मिळवतात तर काही हातात असलेलेही गमावतात आणि असे बन्याच वेळेला दिसून येते.

प्रश्न ५: समर्थ हे भवितमार्गी संत होते की राजकारणी महंत का अजूनच वेगळे?

समर्थ भवितमार्गी संत होतेच व राजकारणी महंत/गुरु पण होते, पण त्यापेक्षाही माझ्यामते समर्थ सखोल अभ्यासक आणि विचारवंत होते. त्यांची निरक्षण शक्ती, अनेक विषयांचे आकलन आणि सुसूत्रपणे मांडण्याची हातोटी यावरून ते प्रजावंत जास्त वाटतात.

श्री.रा.रा.योगेश कुळकर्णी यांस स.न.वि.वि.

तुमचा स्वाध्याय सप्टेंबर मधे माझ्या सुचने प्रमाणे धाडल्या बद्दल धन्यवाद. October सुरु झाल्याबरोबर समीक्षण पाठवाचा विचार होता. पण २४ sept पासून ४ Oct पर्यंत BHEL मधे inspection चे काम होते. म्हणून आज पाठवित आहे.

स्वा. १० वा राजकारण निरूपणवर आधारित.(द. ११-५ व द १९-९)

प्र. १ ला) उत्तर बरोबर. ईश्वरभक्ती करण्यांत नीतीमत्तेने वागणे घडते. म्हणुन ईश्वरभक्तीचा क्रमांक आधी. महंत हाच तेव्हाच नेता. नेत्यासाठीचे मार्गदर्शन येथे आढळते. सावधपण आपल्या सर्वासाठी महत्वाचे आहे

प्र २ रा) सर्व ओव्या योग्य निवडल्या आहेत. उत्तर चांगले योग्यच आलेले आहे. येथे समीक्षकाने कांही लिहावे असे नाही.

प्र ३ रा) उत्तर अगदी योग्य तसेच म्हणी लिहिल्यामुळे सुंदर झाले आहे.

प्र. ४था) उत्तराचे मुद्दे बरोबर म्हणून उत्तर बरोबर .

प्रपंचात तसेच परमार्थात यश हवे असेल तर योजनापूर्वकच काम करायला हवे.

नियमितता हवी. जे करतो आहोत ते योग्य रीत्या व वेळेवर होते आहे की नाही श्याची तपसणी वेळोवेळी करायला हवी. तरच यश मिळेल हे येथे समर्थानी अत्यंत चतुरपणे स्पष्ट केले आहे.

श्या दृष्टीने हा एक महत्वाचा स्वाध्याय आहे.

प्र.५) उत्तराचे मुद्दे बरोबर. पण थोडेसे स्पष्टीकरण लिहिले असते तर उत्तर आणखी छान झाले असते.

अभ्यास समाधानकारक आहे. घरच्या सर्वांना स.न.

आपला
रवोंद्र फडके

स्वाध्याय परिचय- ११ जनस्वभावनिरूपण, अंतर्देवनिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १: ओव्यांचा अर्थ सांगा

1. येहलोक अथवा परलोकादोहीकडे सारखाची विवेका| दीर्घसुचनेचे कौतुका| कळले पाहिजे||(१८-७-६)
प्रपंच असो अथवा परमार्थ, समर्थ म्हणतात की, दोन्हीकडे सारासार विचार करून , विवेकाने वागले तरच भाग्य उजळते. फक्त तत्कालीन फायदा न बघता, भविष्याची योजना दूरदर्शीपणे आखली पाहिजे. आत्ता कष्ट केले तरच भविष्यात यश मिळेल, म्हणून दूरदृष्टीचे महत्व कळले पाहिजे.
2. विचारे यहलोक परलोका| विचारे होतसे सार्थका| विचारे नित्यानित्यविवेका| पहिला पाहिजे||(१८-७-२०)
The way you think, you become. आपले विचारच आपल्याला घडवत असतात. एखाद्या गोष्टीकडे/घटनेकडे पाहण्याचा दृष्टीकोन आपली प्रगती/अधोगती ठरवतो. केवळ विचारांनी इहलोक किंवा परलोक साधता येतो. खरे खोटे शोधण्याचा विचार नेहमी केला पाहिजे.
3. विवेकेवीण जो भावा| तो भावाची अभावा| मूर्खस्य प्रतिमा देवा| ऐसे वाचना||(१८-८-१६)
काही लोक इतर मागे लागले म्हणून देवाच्या/बुवाबाजीच्या मागे लागलेले दिसतात. तेथे त्यांचा स्वतःचा विचार, सत्यता पडताळून पाहण्याची वृत्ती नसते. असतो केवळ अंधविश्वास. अश्या ठिकाणी कितीही भाव/भक्ती असली तरी काय उपयोग? नजीकच्या काळात आलेल्या 'देऊळ' या चित्रपटात याविषयी बोलके भाष्य केले आहे.
4. प्रचीतीविण जे केलो| ते ते अवघे व्यर्थ गेलो| प्राणी कष्टाकष्टेची मेलो| कर्मकचाटे||(१८-८-२०)
विज्ञानामध्ये कोणताही सिद्धांत प्रयोगांनी सिद्ध होईपर्यंत खरा मानण्यात येत नाही. तसेच अध्यात्मात किंवा जीवनात प्रचीती आल्याशिवाय त्याच्या मागे लागू नये. नाहीतर नुसतीच ढोर-मेहेनत होते. ब्रह्माची/त्या एका सत्याची प्रचीती आल्यावर कर्माच्या बंधनातून मुक्त होता येते.

प्रश्न २: द. १८-७ मध्ये “मानवाच्या परलोकिक कल्याणाइतकाच ऐहिककल्याणाचा विचार प्रभावीपणे मांडलेला दिसतो” या विधानाची सत्यता १० ओळीत स्पष्ट करा

समर्थाच्या मते जे गुण परमार्थासाठी लागतात ते प्रपंच चालवण्यासाठी पण अत्यंत आवश्यक आहेत. विवेक, सारासार विचार जर ठेवला नाही तर यश मिळत नाही. विवेक न वापरता कोठेही श्रद्धा ठेवली तर त्याचा काही उपयोग नाही. प्रपंचात कष्टाशिवाय फळ नाही. दूरदृष्टीने आत्ता खूप कष्ट करून भविष्याच्या सुखाची सोय करता येते. असा दूरदर्शीपणा परमार्थाच्या वाटेवर पण जरुरी असतो. प्रपंचात द्रव्य साठवले तर भविष्यात उपयोग होतो तसेच परलोक साधण्यासाठी परमार्थ उपयोगाचा असतो. अश्या दोन्ही पद्धतीने

॥ जय जय रघुवीर समर्थ॥

स्वाध्याय परिचय- ११ जनस्वभावनिरूपण, अंतर्देवनिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

संचय केला नाही तर जीवन व्यर्थ होय. जन्मोजन्मी त्यास मग वेदना भोगाव्या लागतात. त्यामुळे कष्ट करून व विवेकाने वागणे दोन्ही लोकांच्या प्राप्तीसाठी आवश्यक आहे.

प्रश्न ३: तीर्थक्षेत्रापेक्षा सत्संगाची महती अधिक असल्याचा विचार द. १८-८ मध्ये कशाप्रकारे मांडण्यात आला आहे? (१० ओळी)

प्रचलित समजानुसार अनेक देव मानले जातात. त्यापैकी ब्रह्मा-विष्णु-महेश हे प्रमुख. पण यांच्यावरही जो राज्य करतो तो अंतरात्मा असतो. त्याला लोक विसरतात आणि देव शोधायला तीर्थक्षेत्री जातात. तेथे त्यांचा साहजिकच भ्रमनिरास होतो. देव दगडा-पाषाणात नसून अंतरंगात शोधण्याची गोष्ट आहे. उगाच वणवण करून बाहेर देव भेटणार नाही, त्याचा शोध स्वतःच्या आत घ्यायचा असतो. मग त्यासाठी सत्संग हा मार्ग आहे. संतसंगतीने अनेक लोकांना देव सापडला आहे असे समर्थ म्हणतात. हे विचाराचे, विवेकाने शोध घेण्याचे काम आहे. जे असे विचारवंत नसतात ते भ्रमिष्टासारखे तीर्थक्षेत्री देव शोधात बसतात. या धर्तीचे एक गाणे आहे - “कुठे शोधिसी रामेश्वरी अन् कुठे शोधिसी काशी, हृदयातील भगवंत भुकेला...”

प्रश्न ४: “खरा देव कोणता?” याबद्दल १८-८ मध्ये समर्थानी व्यक्त केलेले विचार लिहा

खरा देव दगडात, धातूत, तीर्थक्षेत्री नसतो. तो प्रत्येकाच्या अंतरंगात असतो. त्याचा शोध विवेकाने घ्यावा लागतो. सामान्यजन तीर्थक्षेत्राची पायपीट करून थकतात, देव न सापडल्याने कष्टी होतात. त्यांनी तो मार्ग सोडून सत्संगाचा, विवेकाचा मार्ग धरला पाहिजे. संत मार्गदर्शन करतात त्याप्रमाणे अंतरंगाचा शोध घेणे आवश्यक आहे. देवाची मूर्ती पाहून, त्यामागची मूळ कल्पना काय आहे याचा विचार करून, जो आत्म्यापर्यंत पोहचतो तो खरा विवेकी होय.

प्रश्न ५: ३ ओव्यांची १८-७ मधून निवड व त्याची करणे

1. जनाचा लालची स्वभाव| आरंभी म्हणिजे मला काही देव| ऐसी वासना||(१८-८-१)
लोकांना देव हा भक्तीसाठी नको असून स्वार्थ साधण्यासाठी पाहिजे असतो. नवस बोलणे म्हणजे तर सौदाच असतो. ही ओवी लोकांची खरी मनोवृत्ती बाहेर आणते.
2. कष्टेवीण फळ नाही| कष्टेवीण राज्य नाही| केल्याविण होत नाही| साध्य जनी|| (१८-८-३)
'असेल हरी तर देईल खाटल्यावरी' अशी मनोवृत्ती दिसून येते. भक्तिमार्गाचा पुरस्कार करणाऱ्या सर्थानी खोट्या अपेक्षावर ताशेरे ओढले आहे. देव, भाग्य आहे म्हणून काहीही आयते मिळणार नाही, कष्ट हे करावेच लागणार. प्रपंच आणि परमार्थ यात निष्क्रियतेला स्थान नाही.

|| जय जय रघुवीर समर्थ||

स्वाध्याय परिचय- ११ जनस्वभावनिरूपण, अंतर्देवनिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

3. आधी कष्टाचे दुःख सोसती। ते पुढे सुखाचे फळ भोगती। आधी आळसे सुखाविती। त्यासी पुढे दुःख॥ (१८-८-५)

बहिणाबाई यांनी म्हणाल्याप्रमाणे 'आधी हाताला चटके, तेंव्हा मिळते भाकर'. शिवाय असेही आपल्याला माहिती आहे की 'टाकीचे घाव सोसल्याशिवाय देवपण येत नाही'. जे आधी कष्ट करीत नाहीत, आयते मिळालेले फक्त उडवतात त्यांची नंतर अधोगती झालेली दिसते.

श्री .रा.रा. योगेश खुळकर्णी यांस स.न.वि.वि.

२६ oct पासून बाहेर गावी गेलो होतो. ९ Nov ला परत आलो. नंतर घरामधे दिवाळी व आजारपणे चालू आहेत. त्यामुळे समीक्षणास उशीर झाला आहे. तरी क्षमस्व.

स्वाध्याय ११ चे समीक्षण (परिचय)

प्र १ला-१) उत्तर योग्य. नुस्ती योजनाच नको तर वरचेवर आपण योजनेप्रमाणे काम करत आहोत ना ह्याची तपासणी (चाळणा) पण अवश्य असायला हवी.

ही ओवी खूपच महत्वाची आहे. Seven habits of most effective people नावाचे पुस्तक आहे. लेखकाचे नाव stefen cowey. त्यामधे चाळणा करण्यासाठी फारसोपे व सुंदर मार्गदर्शन आहे.

प्र१ला -२) उत्तर योग्य. दासबोधाच अभ्यास नित्यानित्य विवेक कसा करायचा तेच शिकवतो.

प्र १ला-३) उत्तर योग्य. सर्वात अनुभवच महत्वाचा.

प्र२) उत्तर मुद्देसुद व चान.

प्र ३) हे उत्तर पण योग्य. माझ्यामते आजकाल लोक sight seeing साठीच तिर्थक्षेराना भेट देताना दिसतात. उदा. १० दिवसाम्त बसने नर्मदा प्रदक्षीणा. जर भगवंताठायी मन नसेल तर सारे कांही व्यर्थच. असो.

प्र.४) उत्तर चांगले. सर्व दृश्याच्या मगे जे अधिशठान तोच खरा देव. हे समजूनच देवाचे भजन, पूजन, स्मरण हे करणे योग्य. देव तर निर्गूणच आहे. पण आपल्याला तो सगुण रूपामध्येच भेटतो.

प्र ५) ओव्याची नोवड चांगली केली आहे. मला १८-७-२० वि ओवी पण आवडते.

तुम्ही कष्ट म्हनजे मोठे प्रयत्न करणे निवदले ते पण हवेच.

आभ्यास चान झाला आहे. आत १२ वा सवडिनुसार पाठवावा.

आपला

रवींद्र फडके.

प्रश्न १: ओव्या शोधून काढा

- प्रपंच असो व परमार्थ असो, जाणता मनुष्याच त्यात यश मिळवण्यास पात्र ठरतो. नेणता हा व्यर्थ जिणे जगतो.

प्रपंच अथवा परमार्थ| जाणता तोची समर्थ| नेणता जाणी जे व्यर्थ| निःकारण|| (९-४-१९)

- उत्तम गुण हे भाग्याचे लक्षण असते. हे लक्षण नसेल तर तो अवलक्षणी हे सरळच आहे याकारणे उत्तम गुण| तेची भाग्याचे लक्षण| लक्षणेवीण अवलक्षण| सहजची आले||(९-४-१७)
- ज्ञान मिळवता करोडो साधने परोपरीने केली तरी माणसाला मोक्षाचा अधिकारी होता येणार नाही. न जाणता कोटीवरी| साधने केली परोपरी| तरी मोक्षास अधिकारी| होणार नाही||(९-४-२८)

प्रश्न २: काही लोक संपन्न तर काही दुबळे, काही स्वच्छ तर काही औंगळ असा भेद समर्थाच्या मते का दिसतो? माणूस भाग्यहीन होण्याची मीमांसा समर्थानी कशी केली आहे?

या समासात समर्थानी ज्ञानमार्गाचे, जाणतेपणाचे महत्व विषद केले आहे. ज्यांच्याकडे चांगले गुण आहेत ते भाग्यशाली ठरतात तर अवगुणानी भरलेले दरिद्री होतात. काही लोक आपला व्यवसाय नीट शिकून, पारंगत होऊन करतात त्यांची भरभराट होते. ज्यांच्याकडे अशी विद्या नाही ते करंटे राहतात.

प्रश्न ३: “व्याप तितका संताप” ही म्हण समर्थाना मान्य आहे का? ओवीच्या आधारे उत्तर लिहा.

“व्याप तितका संताप” ही म्हण समर्थाना मान्य नाही.

जैसी विद्या तैसी हाव| जैसा व्याप तैसे वैभव| तोलासारीखा हावभाव| लोक करिती ||(९-४-१३)

जसे माणसाची विद्या वाढते, समजायला लागते तशी त्याची हाव (महत्वाकांक्षा) वाढते, तो अनेक उद्योग (व्याप) करतो. विद्या आणि महत्वाकांक्षा यांच्या तोलाप्रमाणे कर्तव्यारी वाढते. विद्या नसली की बुद्धी नसते, विवेक /साक्षेप नसतो, कुशलता नसते त्यामुळे व्याप नसतो. जेवढा व्याप मोठा तेवढे वैभव मोठे होते.

प्रश्न ४: अज्ञानामुळे होणारी हानी ओवी क्र. २० ते २३ अखेर कशी वर्णन केली आहे?

समजून-उमजून गोष्टी न केल्याने बरेच अनर्थ ओढवतात. नीट न समजल्याने साप-विंचू (दुर्जन) त्रास देतात, लोक फसवतात, कार्यनाश होतो. शत्रूची चाल न समजल्याने तो ऐताच त्यांच्या तोंडी सापडतो व दुर्दशाच नाही तर प्रसंगी प्राण गमवावे लागतात. अज्ञानी माणसाना मार्गच सापडत नाही त्यामुळे त्यांना अधोगती प्राप्त होते.

॥ जय जय रघुवीर समर्थ॥

प्रश्न ५:

- **दासबोधासाठी दैनंदिन किती वेळ देऊ शकता? स्वतंत्र वहीत टिपणे काढता का?**
 दासबोधाच्या अभ्यासासाठी दैनंदिन वेळ देता येत नाही. स्वतंत्र वहीत टिपणे पण काढलेली नाहीत. महिन्याच्या स्वाध्यायासाठी समासांचे दोनदा वाचन व उत्तरे लिहिणे एवढेच काम सध्या होत आहे. समर्थाच्या विषयी इतर पुस्तके वाचणे अधून-मधून होत असते.
- **आपला स्वभाव आणि वर्तन यामध्ये दासबोधातील विचारांमुळे काही बदल झाले आहेत का?**
 इतर संताच्या शिकवणीपेक्षा दासबोधातील समर्थाची शिकवण अतिशय practical वाटते. या समासात सांगितल्याप्रमाणे विद्येशिवाय प्रगती नाही. कोठल्याही गोष्टीचा सारासार विचार करून निर्णय घेणे, कष्टांवर भर देणे या गोष्टी आता वागण्यात येऊ लागल्या आहेत.
- **'पत्रद्वारा दासबोध अभ्यास' या उपक्रमामुळे समर्थांचे विचार समजण्यास मदत झाली का?**
 नक्कीच. या उपक्रमामुळे दासबोधाची चांगली ओळख होत आहे. स्वतःहून विचार करून व अर्थ पाहून जितके समजते त्यावर समाधान मानावे लागत आहे पण इतर जाणत्या मंडळीकडून व चर्चा करून हा विषय अजून नीट समजावून घेण्याची इच्छा आहे.
- **दासबोधाच्या प्रचारासाठी काय प्रयत्न करू शकाल?**
 दासबोधाच्या प्रचारासाठी Facebook आणि blogs यासारख्या नवीन माध्यमांचा उपयोग करणे आवश्यक आहे. स्वतः मला याविषयाची नीट जाण अजून नसल्याने अधिकारवाणीने काही लिहित येणार नाही.
- **समर्थाच्या कोठल्या क्षेत्राला भेटी दिल्या आहेत?**
 सज्जनगड एकदा आणि शिवथरघळ काही वेळेस.
- **दासबोध अभ्यासवर्गात भाग घेतला आहे का?**
 नाही. पुण्यात weekendला अभ्यासवर्ग होत असेल तर भाग घ्यायला नक्की आवडेल. मला अजून तशी माहिती मिळालेली नाही. प्रयत्न केले होते पण कोणाशी संपर्क साधायचा ते समजले नाही.
- **सर्व-१२ स्वाध्याय पूर्ण झाले आहेत का? 'दासबोध प्रबोध' हा अभ्यासक्रम पूर्ण करणार का?**
 होय, सर्व स्वाध्याय पूर्ण झाले असून, पुढील वर्षी 'दासबोध प्रबोध' करण्याचा मानस आहे.

॥ श्रीराम प्रसन्न ॥

दि. १५/१२/१२

श्री.रा.रा.योगेश कुळकर्णी यांस स.न.वि.वि.

तुमचा स्वाध्याय येऊन आज जवळजवळ महीना झाला. एक तारखेनंतर लगेचच पाठवायच विचार केला होता. पण नंतर घरामधे नेहमी प्रमाणे प्रपंचातली व्यवधाने सुरु झाली. हाच महीना अनेक लग्न मुहुर्तांचा आहे हे लक्षांतच अले नव्हते. काँपुटरची रडकथा सुरु झाली. आता नुकताच ठीक झाला व आज प्रथम तुमचे समीक्षण हांती घेतले.

परिचयचे सर्व स्व. पुर्ण करणरे तुम्ही पहिले. अभिनंदन.

सव. १२ परिचय चे समीक्षण.

प्र १-१, १-२, १-३) तिनही ओव्यांची निवड बरोबर. ह्या तिनही ओव्या आपण आपल्या नरजन्माचे सार्थक करण्यासाठी कय व कसे करायचे हे थोडक्यात सांगत आहेत. भजगोविंदम स्तोत्रामधे शंकराचार्य म्हणतात की जर खरे ज्ञान माणसाने मिळवले नाही तर कितीहि जन्म घेतले, अनेक व्रतसाधने केली तरी उपयोग होत नाही. एकूण आत्मज्ञान मिळविणे हेच महत्वाचे. दासबोधाचा अभ्यास हे मिळवून देईल ही गवाही समर्थानी दिलि आहे.

प्र.२) खरे भाग्य म्हणजे मी कोण ? हे शोधायची ईच्छा होणे व त्याचे उत्तर शोधण्याचे प्रयत्न करणे. तसेच योग्य मार्गाने संपत्ती मिळवणे व त्याचा योग्य तो वापर करणे. म्हणून जाणतेपणाल समर्थ एवढे महत्व देतात. ह्या संदर्भात तुमचे उत्तराचे मुद्दे योग्य निवडले आहेत. म्हणून उत्तर बरोबर आहे

पण नुसते मुद्देच उत्तरात देण्यापेक्षा थोडेसे विवरण स्पष्टीकरण पण या पुढे प्रबोधचे स्वा. पाठवाल त्यामधे जरूर लिहावे. नसावे

प्र ३) संताप होणे म्हणजे त्रास वाटणे. व्याप किती वाढवायचा हा विवेकाचा भाग आहे. कुवतीबाहेर नको म्हणजे मग व्यापाच त्रास होत नाही. हे पथ्य पालून केलेला व्याप संतापकारी होत नाही. तुम्ही निवडलेली ओवी अगदी बरोबर. स्पष्टीकरणपण ठीक लिहिले आहे. उत्तर बरोबर. आहे.

प्र ४था) उत्तर बरोबर आहे.

जर कोणतेही कार्य नीटपणे योजना न करता केले तर ते नेणतेपणे केल्यासारखेच असते. कधी ऊशीर झाल्याने दोष लागतो. तर कधी सर्व कार्यच बिघडते. ही गोष्ट पर्पच तसेच परमार्थ दोन्हीकडे लागू होते. योजना न करणे हे सुधधा अज्ञानाचेच एक लक्षण आहे. अज्ञानामुळे प्रपंचात हानी तर होतेच शिवाय परमार्थात पण होते. ज्ञान प्राप्तीची संधी म्हणून ह नरदेह मिळाला तोच फुकट जातो.

प्र ५वा)

अ) उत्तर मोकळेपणे लिहिले ते आवडले. असेच सुचवेन की आपले पहिले पुस्तक प्रवेशचे , जे आहे त्यातल्या १ ल्या पासूनच्या समासातल्या ५ ओव्या रोज वाचाव्या. अन्भव घेऊन पहा. आनंदच मिळेल.

ब) छान . स्वतःमधला बदल जाणवणे महत्वाचे.

क) ठीकच आहे. स्वतःच विचार करून जे समजते तेच शेवटी उपयोगी पडते. जर कांही शंका आल्या तर वेगळे mail जरूर पाठवा. किंवा फोन सुद्धा करून आपल्याला मी कांही शंकांचे समाधान करू शकेन . मी स्वतः असेच करतो माझ्या समीक्षकांनाच विचारतो. असो..

ड) ok.

ई) पुण्यामधे असे वर्ग होतात .दा.अ च्या संयोजकांकडे ही माहीती मिळेल.

वेब साईट samartha400 समर्थ४०० वर पन माहीती मिळेल.

अभ्यास चांगला झाला अहे.

रविन्द्र फडके.